

Brussel, 21 maart 2022
(OR. en)

7371/22

COPS 130	PROCIV 36
POLMIL 72	ESPACE 27
EUMC 95	POLMAR 26
CSDP/PSDC 155	MARE 24
CFSP/PESC 394	COMAR 23
CIVCOM 50	COMPET 165
RELEX 373	IND 77
JAI 371	RECH 144
HYBRID 27	COTER 79
DISINFO 24	POLGEN 41
CYBER 87	CSC 111

RESULTAAT BESPREKINGEN

van:	het secretariaat-generaal van de Raad
aan:	de delegaties
Betreft:	Een strategisch kompas voor veiligheid en defensie - Voor een Europese Unie die haar burgers, waarden en belangen beschermt en bijdraagt aan de internationale vrede en veiligheid

Voor de delegaties gaat hierbij het strategisch kompas voor veiligheid en defensie – Voor een Europese Unie die haar burgers, waarden en belangen beschermt en bijdraagt aan de internationale vrede en veiligheid, zoals goedgekeurd door de Raad tijdens zijn zitting van 21 maart 2022.

Een strategisch kompas voor veiligheid en defensie

Voor een Europese Unie die haar burgers, waarden en belangen beschermt en bijdraagt aan de internationale vrede en veiligheid

SAMENVATTING

De terugkeer van oorlog in Europa door de militaire agressie van Rusland tegen Oekraïne, zonder aanleiding of grond, en grote geopolitieke verschuivingen stellen ons vermogen om onze visie uit te dragen en onze belangen te verdedigen op de proef. We leven in tijden van strategische concurrentie en complexe veiligheidsdreigingen. De conflicten, militaire opbouw en agressie, en bronnen van instabiliteit in onze regio en daarbuiten nemen toe, en veroorzaken groot menselijk lijden en ontheemding. Er zijn steeds vaker hybride dreigingen, met een steeds grotere impact. Onderlinge afhankelijkheid wordt almaar conflictueuzer en soft power wordt ingezet als wapen: vaccins, data en technologische normen worden alle gebruikt om aan politieke concurrentie te doen. De toegang tot de volle zee, de kosmische ruimte en de digitale omgeving wordt steeds vaker betwist. We worden geconfronteerd met toenemende pogingen tot economische dwang en het gebruik van energie als pressiemiddel. Bovendien worden conflicten en instabiliteit vaak nog versterkt door het effect van klimaatverandering als dreigingsvermenigvuldiger.

De Europese Unie is meer verenigd dan ooit. Wij zijn vastbesloten de Europese veiligheidsorde te verdedigen. Soevereiniteit, territoriale integriteit en onafhankelijkheid binnen internationaal erkende grenzen moeten volledig worden geëerbiedigd. Wij steunen Oekraïne tegen de militaire agressie van Rusland en zijn **samen met onze partners vastberadener dan ooit om de vrede in Europa te herstellen.** Een sterkere en slagvaardigere EU op het gebied van veiligheid en defensie zal een positieve bijdrage leveren aan de wereldwijde en trans-Atlantische veiligheid en vormt een aanvulling op de NAVO, die, voor de staten die er lid van zijn, het fundament van hun collectieve defensie blijft. De trans-Atlantische betrekkingen en de samenwerking tussen de EU en de NAVO, met volledige inachtneming van de in de Verdragen neergelegde beginselen en die welke door de Europese Raad zijn overeengekomen, waaronder de beginselen inclusiviteit, wederkerigheid en beslissingsautonomie van de EU, zijn essentieel voor onze algemene veiligheid. De EU verklaart andermaal dat zij voornemens is de op regels gebaseerde wereldorde, waarvan de kern gevormd wordt door de Verenigde Naties, intensiever te ondersteunen. Zij zal ook haar strategisch partnerschap met de NAVO versterken en haar samenwerking met regionale partners, waaronder de OVSE, de AU en de ASEAN, intensiveren.

In dit vijandiger veiligheidsklimaat moeten we voor een doorbraak zorgen en onze capaciteit en bereidheid om op te treden vergroten, onze weerbaarheid versterken en solidariteit en wederzijdse bijstand waarborgen. De solidariteit tussen de lidstaten wordt tot uitdrukking gebracht in artikel 42, lid 7, VEU. De EU moet haar aanwezigheid, effectiviteit en zichtbaarheid in de eigen nabuurschap en op het wereldtoneel vergroten door middel van gezamenlijke inspanningen en investeringen. Samen kunnen we met een strategische koers de mondiale toekomst mee vormgeven. We moeten handelen als een sterke en coherente politieke speler om de waarden en beginselen die ten grondslag liggen aan onze democratieën, in stand te houden, meer verantwoordelijkheid te nemen voor de veiligheid van Europa en zijn burgers en de internationale vrede en veiligheid, en de menselijke veiligheid, samen met partners te ondersteunen, dit met inachtneming van het specifieke karakter van het veiligheids- en defensiebeleid van bepaalde lidstaten.

Het strategisch kompas getuigt van een hoog ambitieniveau voor onze veiligheids- en defensieagenda doordat het:

1. een **gezamenlijke evaluatie** biedt van **onze strategische omgeving**, van de dreigingen en uitdagingen waarmee we worden geconfronteerd en de gevolgen daarvan voor de EU;
2. voor **meer samenhang en het besef van een gemeenschappelijk doel** zorgt bij reeds lopende acties op het gebied van veiligheid en defensie;
3. **nieuwe manieren en middelen** beschrijft die ons beter in staat stellen de veiligheid van onze burgers en onze Unie te verdedigen;
4. **duidelijke streefdoelen en mijlpalen** aangeeft om de vooruitgang te meten.

Wij streven de volgende concrete prioritaire acties op vier werkerreinen na:

HANDELEN

Wij moeten in staat zijn **snel en robuust te handelen** wanneer een crisis uitbreekt, indien mogelijk met onze partners en wanneer nodig alleen. Daartoe zullen wij:

1. **onze civiele en militaire GVDB-missies en -operaties versterken** door te zorgen voor robuustere en flexibelere mandaten, waarbij **snelle en flexibelere besluitvormingsprocessen** worden gestimuleerd, grotere **financiële solidariteit** gewaarborgd, en nauwe samenwerking met door Europa geleide ad-hocmissies en -operaties gepromoot. We zullen ons **civiele GVDB** versterken met een nieuw pact, dat een snellere inzet – ook in complexe omgevingen – mogelijk maakt;
2. een **snel inzetbare EU-capaciteit** ontwikkelen waardoor we snel voor verschillende soorten crises in non-permissive environments tot 5000 manschappen zullen kunnen inzetten;
3. onze **commando- en controlestructuren** versterken, met name het militair plannings- en uitvoeringsvermogen, en onze paraatheid en samenwerking vergroten door verbetering van onze **militaire mobiliteit** met **regelmatige levensechte oefeningen**, met name voor de snel inzetbare capaciteit.

BEVEILIGEN

We moeten **ons vermogen om op dreigingen te anticiperen verbeteren**, **veilige toegang** tot strategische domeinen waarborgen en **onze burgers beschermen**. Daartoe zullen wij:

4. onze **inlichtingencapaciteit** – zoals het kader voor de gezamenlijke capaciteit op het gebied van inlichtingenanalyse van de EU (SIAC) – versterken, teneinde ons situationeel bewustzijn en onze strategische prognoses te verbeteren;
5. een **EU-toolbox tegen hybride dreigingen** ontwikkelen, waarin verschillende instrumenten worden gecombineerd die een breed scala aan hybride dreigingen kunnen opsporen en erop kunnen reageren. In dit verband zullen wij een specifieke toolbox ontwikkelen om **buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging** aan te pakken;
6. het **EU-cyberdefensiebeleid** verder ontwikkelen om beter voorbereid te zijn en te kunnen reageren op cyberaanvallen; onze acties in het maritiem domein en op het gebied van lucht- en ruimtevaart versterken, met name door de **gecoördineerde maritieme aanwezigheid uit te breiden** naar andere regio's, te beginnen met de Indo-Pacifische regio, en door de ontwikkeling van een **EU-ruimtestrategie voor veiligheid en defensie**.

INVESTEREN

We moeten meer en beter investeren in **vermogens** en **innovatieve technologieën**, strategische lacunes opvullen en **technologische en industriële afhankelijkheden verminderen**. Daartoe zullen wij:

7. **meer en beter investeren in defensie en onze vermogensontwikkeling en -planning verbeteren** om de operationele realiteit en nieuwe dreigingen en uitdagingen beter te kunnen aanpakken;
8. gemeenschappelijke oplossingen zoeken om de nodige **strategic enablers** voor onze missies en operaties te ontwikkelen, alsook **vermogens van de volgende generatie op alle operationele gebieden**, zoals zeer hoogwaardige marineplatforms, toekomstige luchtgevechtssystemen, ruimtevaartcapaciteiten en gevechtstanks;
9. ten volle gebruikmaken van de permanente gestructureerde samenwerking en het Europees Defensiefonds om samen **de allermodernste militaire vermogens** te ontwikkelen en te investeren in **technologische innovatie voor defensie**, alsook een nieuwe **innovatiehub voor defensie** te vormen binnen het Europees Defensieagentschap.

SAMENWERKEN MET PARTNERS

We moeten de **samenwerking met onze partners** versterken om gemeenschappelijke dreigingen en uitdagingen aan te pakken. Daartoe zullen wij:

10. **strategische partnerschappen** met de NAVO en de VN **versterken** door middel van meer gestructureerde politieke dialogen en operationele en thematische samenwerking. Wij zullen ook onze samenwerking met **regionale partners** intensiveren, onder meer met de OVSE, de AU en de Asean;
11. de samenwerking opvoeren met **bilaterale partners** die dezelfde waarden en belangen hebben, zoals de Verenigde Staten, Noorwegen, het VK, Canada en Japan. Ook zullen wij **partnerschappen op maat** ontwikkelen in de Westelijke Balkan, ons oostelijk en zuidelijk nabuurschap, Afrika, Azië en Latijns-Amerika;
12. een **EU-partnerschapsforum voor veiligheid en defensie** ontwikkelen om nauwer en effectiever samen te werken met onze partners teneinde gemeenschappelijke uitdagingen aan te pakken.

Om dit te verwezenlijken wordt in dit strategisch kompas een ambitieus maar haalbaar plan voorgesteld voor een **versterkt veiligheids- en defensiebeleid** in de periode tot 2030. Er zijn sterke argumenten om de veiligheid en defensie van de EU een nieuwe impuls te geven: een vijandiger omgeving en bredere geopolitieke trends nopen de EU ertoe meer verantwoordelijkheid te nemen voor haar eigen veiligheid.

INLEIDING

We nemen dit strategisch kompas aan nu we getuige zijn van **de terugkeer van oorlog in Europa**. De afgelopen zeven decennia heeft EU een belangrijke rol gespeeld bij de stabiliteit in ons continent, het behartigen van Europese belangen en uitdragen van Europese waarden en het bijdragen tot vrede en veiligheid in de hele wereld. Met 27 lidstaten en 450 miljoen burgers blijft onze Unie de grootste interne markt ter wereld, de belangrijkste handels- en investeringspartner voor veel landen, met name onze buurlanden, en de grootste bron van ontwikkelingshulp. De EU is een normbepaler en is altijd een consequente leider geweest die investeert in doeltreffende multilaterale oplossingen. Met onze crisisbeheersingsmissies en -operaties op drie continenten hebben we aangetoond dat we bereid zijn risico's voor de vrede te nemen en ons deel van de mondiale verantwoordelijkheden op het gebied van veiligheid te nemen.

De aanvalsoorlog van Rusland zorgt voor een aardverschuiving in de geschiedenis van Europa. De EU is meer dan ooit verenigd nu ze wordt geconfronteerd met de militaire agressie van Rusland tegen Oekraïne, zonder aanleiding of grond, die een grove schending van het internationaal recht en van de beginselen van het VN-Handvest vormt en de Europese en mondiale veiligheid en stabiliteit ondermijnt. Wij zijn **vastberadener dan ooit om de beginselen van het VN-Handvest te doen naleven en samen met onze partners de vrede in Europa te herstellen**. Een sterkere en slagvaardigere EU op het gebied van veiligheid en defensie zal een positieve bijdrage leveren aan de wereldwijde en trans-Atlantische veiligheid en vormt een aanvulling op de NAVO, die, voor de staten die er lid van zijn, het fundament van hun collectieve defensie blijft. De trans-Atlantische betrekkingen en de samenwerking tussen de EU en de NAVO, met volledige inachtneming van de in de Verdragen neergelegde beginselen en die welke door de Europese Raad zijn overeengekomen, waaronder de beginselen inclusiviteit, wederkerigheid en beslissingsautonomie van de EU, zijn essentieel voor onze algemene veiligheid. De solidariteit tussen de lidstaten wordt tot uitdrukking gebracht in artikel 42, lid 7, van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Meer in het algemeen verklaart de EU andermaal dat zij voornemens is de op regels gebaseerde wereldorde, waarvan de kern gevormd wordt door de Verenigde Naties, intensiever te ondersteunen.

In dit tijdperk van **toenemende strategische concurrentie, complexe veiligheidsdreigingen en de directe aanval op de Europese veiligheidsorde**, staat de veiligheid van onze burgers en onze Unie op het spel. De crisis waarin het multilateralisme nu verkeert, leidt ertoe dat betrekkingen tussen staten steeds transactioneler worden. Het spectrum van dreigingen is diverser en minder voorspelbaar geworden. Klimaatverandering versterkt die dreigingen nog en treft ons allemaal. Na drie decennia van sterke onderlinge economische afhankelijkheid, die net tot minder spanningen had moeten leiden, is de terugkeer van de machtspolitiek, en zelfs gewapende agressie, de belangrijkste verandering in de internationale betrekkingen. **Terrorisme vormt een bedreiging van de stabiliteit van veel landen** en blijft nationale veiligheidssystemen wereldwijd op de proef stellen. **Onderlinge afhankelijkheid blijft belangrijk, maar wordt almaar conflictueuzer en soft power wordt ingezet als wapen**: vaccins, data en technologische normen worden alle gebruikt om aan politieke concurrentie doen.

De Europese veiligheid is één en ondeelbaar en iedere bedreiging van de Europese veiligheidsorde heeft gevolgen voor de EU en haar lidstaten. Door **de terugkeer van de machtspolitiek** baseren sommige landen hun handelen op historische rechten en invloedsgebieden, in plaats van zich te houden aan internationaal overeengekomen regels en beginselen en eendrachtig de internationale vrede en veiligheid te bevorderen. **Domeinen als de volle zee, de lucht, de kosmische ruimte en de cyberruimte worden steeds vaker betwist**. Ten slotte wordt onze wereld steeds minder vrij: mensenrechten, menselijke veiligheid en democratische waarden staan zowel binnen als buiten de EU onder druk. **We worden geconfronteerd met een concurrentiestrijd tussen governance systemen, die gepaard gaat met een ware strijd tussen discoursen**.

In dit zeer op confrontatie gerichte systeem moeten de EU en haar lidstaten **meer investeren in hun veiligheid en defensie om een sterkere politieke en veiligheidsactor te worden**. Ondanks de vooruitgang die we de afgelopen jaren hebben geboekt, is het gevaar groot dat onze concurrenten ons voorbijstreven: de EU heeft nog veel werk voor de boeg om haar geopolitieke positie te versterken. **We moeten daarom een enorme stap vooruit zetten, om een sterkere en meer capabele Europese Unie tot stand te brengen die zorgt voor veiligheid**, voortbouwend op de fundamentele waarden van de Unie zoals neergelegd in artikel 2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Dit kunnen we alleen doen op basis van een gezamenlijke dreigingsevaluatie en een gezamenlijke wil tot actie.

Met dit strategisch kompas zetten we een **gemeenschappelijke strategische visie** uit voor het veiligheids- en defensiebeleid van de EU voor de komende 5-10 jaar. Het zal ons helpen bij het opbouwen van een gemeenschappelijke strategische cultuur, en onze eenheid en solidariteit versterken, en bovenal zal het onze capaciteit en bereidheid vergroten om samen op te treden, onze belangen te beschermen en onze waarden te verdedigen.

In een **onzekere wereld**, vol snel veranderende dreigingen en geopolitieke dynamieken, **is dit strategisch kompas de leidraad om ons optreden te verbeteren teneinde van de EU een sterkere en slagvaardigere veiligheidsleverancier te maken**. Daartoe **bepaalt het kompas duidelijke doelen op het gebied van de veiligheid en defensie van de EU, alsmede de middelen om die te verwezenlijken en een specifiek tijdpad om de vooruitgang te meten**.

In concreto:

1. biedt het een **gezamenlijke beoordeling van onze strategische omgeving**, van de dreigingen en uitdagingen waarmee we worden geconfronteerd en de gevolgen daarvan voor de EU;
2. zorgt het voor **meer samenhang en een gevoel van een gemeenschappelijk streven** voor reeds lopende acties op het gebied van veiligheid en defensie;
3. bevat het **nieuwe acties en middelen** om:
 - a. ons in staat te stellen in crisissituaties sneller en doortastender op te treden;
 - b. onze belangen veilig te stellen en onze burgers te beschermen door de capaciteit van de EU te versterken om op dreigingen te anticiperen of die te verminderen;
 - c. investeringen en innovatie te stimuleren om samen de nodige vermogens en technologieën te ontwikkelen;
 - d. onze samenwerking met partners, met name de VN en de NAVO, te verdiepen, om gemeenschappelijke doelen te bereiken;
4. geeft het **duidelijke streefdoelen en mijlpalen** aan om de vooruitgang te meten.

Dit strategisch kompas verplicht de Europese Unie en haar lidstaten ertoe met gezamenlijke inspanningen concrete resultaten te boeken. De doelstellingen en voorgestelde acties zijn onderdeel van een geïntegreerde EU-aanpak en zijn volledig consistent en complementair met bestaand beleid, en het doel is te reageren op externe dreigingen die onze interne veiligheid aantasten, met name met de beleidsmaatregelen van de in 2020 aangenomen EU-strategie voor de veiligheidsunie van de Europese Commissie. EU-beleid kan een krachtig pressiemiddel zijn, dat ten volle moet worden ingezet om de veiligheid en defensie van de EU te versterken. Dit strategisch kompas bouwt ook voort op de defensie- en ruimtevaartpakketten die de Europese Commissie in februari 2022 heeft gepresenteerd. Het draagt rechtstreeks bij tot de uitvoering van de agenda van Versailles.

1. DE WERELD WAARIN WE LEVEN

Ter voorbereiding van dit strategisch kompas hebben we in 2020 voor het allereerst een integrale **EU-dreigingsanalyse** verricht. Dat heeft geholpen bij het ontwikkelen van een gemeenschappelijke visie op de dreigingen en uitdagingen waarmee de EU in de nabije toekomst te maken zal krijgen. Voor het opbouwen van een gemeenschappelijke strategische cultuur zullen we de dreigingsanalyse regelmatig herhalen, ten minste om de drie jaar, of eerder indien de veranderende strategische en veiligheidscontext daarom vraagt, te beginnen vanaf 2022.

Het algemene veiligheidslandschap is volatieler, complexer en gefragmenteerder geworden dan ooit tevoren, en dat komt door **meervoudige dreigingen**. De lokale en regionale destabiliserende krachten die gevoed worden door disfunctioneel bestuur en betwisting in de ons omliggende landen - ruim genomen - en daarbuiten, en soms ook door ongelijkheden en godsdienstige en etnische spanningen, zijn steeds meer verweven met niet-conventionele en transnationale dreigingen en strijd om geopolitieke macht. Dat ondermijnt het vermogen van het multilaterale stelsel om risico's en crises te voorkomen en te beperken.

De terugkeer van machtspolitiek in een betwiste multipolaire wereld

De EU is een resolute voorvechter van **effectief multilateralisme** en streeft een open, **op regels gebaseerde internationale orde** na, gebaseerd op mensenrechten en de fundamentele vrijheden, universele waarden en het internationaal recht. Dit multilateralisme is na het einde van de Koude Oorlog internationaal dominant geworden. Maar tegenwoordig staat het zwaar ter discussie, door het teloorgaan van universele waarden en een kromme benadering van mondiale uitdagingen door diegenen die een strikte op soevereiniteit gerichte aanpak aanhangen en dus een feitelijke terugkeer naar machtspolitiek nastreven. De huidige internationale realiteit is gebaseerd op de combinatie van tendensen met steeds meer actoren die hun politieke ruimte proberen te vergroten en de veiligheidsorde bedreigen. Voor wijziging van grenzen door het gebruik van geweld en dwang mag in de 21e eeuw geen plaats meer zijn.

Door de niet-uitgelokte en ongerechtvaardigde militaire agressie tegen Oekraïne, schendt **Rusland** op flagrante wijze het internationaal recht en de beginselen van het VN-Handvest en ondermijnt het de Europese en mondiale veiligheid en stabiliteit. Dit volgt op de militaire agressie in Georgië in 2008, de illegale annexatie van de Krim in 2014 en de militaire interventie in Oost-Oekraïne in 2014. Door middel van deze gewapende inmenging in Georgië en Oekraïne, de feitelijke controle over Belarus en de aanhoudende aanwezigheid van Russische troepen in aanslepende conflicten, ook in de Republiek Moldavië, streeft de Russische regering actief naar de totstandbrenging van zogenoemde invloedssferen. Uit de gewapende agressie tegen Oekraïne blijkt de bereidheid om de ergste vorm van militair geweld te gebruiken, waarbij wordt voorbijgegaan aan juridische of humanitaire overwegingen, in combinatie met hybride tactieken, cyberaanvallen en buitenlandse informatiemaniplatie en economische inmenging, het gebruik van energie als pressiemiddel en een agressieve nucleaire retoriek. Deze agressieve en revisionistische acties waarvoor de Russische regering, samen met haar medeplichtige Belarus, volledig verantwoordelijk is, vormen een ernstige en rechtstreekse bedreiging voor de Europese veiligheidsorde en de veiligheid van de Europese burgers. Degenen die verantwoordelijk zijn voor deze misdaden, waaronder het aanvallen van burgers en burgerobjecten, zullen ter verantwoording worden geroepen. In andere strijdtonelen, zoals Libië, Syrië, de Centraal-Afrikaanse Republiek en Mali, treedt Rusland ook op het voorplan en grijpt het crises op een opportunistische manier aan, onder meer door gebruik van desinformatie en inzet van huurlingen, zoals de Wagner-groep. Al deze ontwikkelingen zijn een directe langetermijnbedreiging voor de Europese veiligheid, die wij resoluut zullen blijven aanpakken.

China is een partner voor samenwerking, een economische concurrent en een systeemrivaal. Met China kunnen we mondiale kwesties als klimaatverandering aanpakken. China is in toenemende mate zowel betrokken bij als verantwoordelijk voor regionale spanningen. De verschillen in de mate van openheid van onze markten en samenlevingen heeft geleid tot toenemende bezorgdheid over wederkerigheid, economische concurrentie en weerbaarheid. China beperkt veelal de toegang tot zijn markt en probeert zijn eigen normen wereldwijd te propageren. Het voert zijn politiek onder meer door een steeds grotere aanwezigheid op zee en in de ruimte, alsmede door gebruik te maken van cyberinstrumenten en hybride tactieken. Daarnaast heeft China zijn militaire middelen aanzienlijk vergroot en streeft het ernaar om zijn strijdkrachten uiterlijk in 2035 volledig gemoderniseerd te hebben, en dat heeft gevolgen voor de regionale en mondiale veiligheid. De ontwikkeling van China en zijn integratie in de eigen regio en de ruimere wereld zullen een stempel drukken op de rest van deze eeuw. We moeten ervoor zorgen dat dit zal gebeuren op een manier die de mondiale veiligheid in stand helpt te houden en niet in strijd is met de op regels gebaseerde internationale orde en onze belangen en waarden. Dit vereist van ons een groter eensgezindheid en nauwe samenwerking met andere regionale en mondiale partners.

In deze betwiste multipolaire wereld moet de EU zich actiever opstellen om haar burgers te beschermen, haar belangen te verdedigen en haar waarden uit te dragen, en samenwerken met partners om te zorgen voor een veiligere en rechtvaardigere wereld. Samen met onze partners verdedigt de EU de kernbeginselen waarop de Europese veiligheid berust en die verankerd zijn in het **Handvest van de Verenigde Naties** en de **oprichtingsakten van de OVSE**, waaronder de **Slotakte van Helsinki** en het **Handvest van Parijs**. Het gaat dan met name om de soevereine gelijkheid en territoriale integriteit van staten; om de onschendbaarheid van grenzen; om het niet dreigen met of gebruiken van geweld; en om de vrijheid van staten hun eigen veiligheidsbeleid te kiezen of te wijzigen. Deze beginselen zijn niet onderhandelbaar en ook niet vatbaar voor herziening of herinterpretatie.

Om de op regels gebaseerde internationale orde te handhaven, zullen wij onze betrekkingen met partners en gelijkgestemde landen in de VN, de NAVO en de G7 blijven versterken. In dit verband blijven de Verenigde Staten de meest loyale en belangrijkste strategische partner van de EU, en een wereldmacht die bijdraagt aan de vrede, veiligheid, stabiliteit en democratie op ons continent.

Onze strategische omgeving

Vandaag zijn er rond de EU overal **instabiliteit** en conflicten en wordt zij geconfronteerd met een oorlog aan haar grenzen. We worden geconfronteerd met een gevaarlijke mix van gewapende agressie, illegale annexatie, kwetsbare staten, revisionistische mogelijkheden en autoritaire regimes. In deze omgeving ontstaan allerlei dreigingen voor de Europese veiligheid, van terrorisme, gewelddadig extremisme en georganiseerde criminaliteit tot hybride conflicten en cyberaanvallen, instrumentalisering van irreguliere migratie, wapenproliferatie en het geleidelijk zwakker worden van de architectuur voor wapenbeheersing. Financiële instabiliteit en extreme sociale en economische verschillen kunnen zo'n dynamiek versterken en hebben een toenemend effect op onze veiligheid. Al deze dreigingen ondermijnen de veiligheid van de EU langs onze zuidelijke en oostelijke grenzen, maar ook verderop. Als de EU niet actief en effectief is in het bevorderen van haar belangen, springen anderen in het gat.

Veiligheid en stabiliteit in de hele **Westelijke Balkan** zijn nog steeds niet vanzelfsprekend, ook als gevolg van toenemende buitenlandse inmenging, inclusief campagnes van informatiemanipulatie, en van mogelijke overloopeffecten van de huidige verslechtering van de Europese veiligheidssituatie. In dit verband is het met name van belang de soevereiniteit, eenheid en territoriale integriteit van Bosnië en Herzegovina te ondersteunen, op basis van de beginselen van gelijkheid en non-discriminatie van alle burgers en constituerende volkeren, zoals vastgelegd in de Grondwet van Bosnië en Herzegovina, en het hervormingsproces op de weg naar Europese integratie te steunen en de dialoog onder EU-leiding tussen Pristina en Belgrado voort te zetten. De tastbare vooruitgang op het gebied van de rechtsstaat en hervormingen op grond van Europese waarden, regels en normen moet worden voortgezet en het Europese perspectief is een strategische keuze, die essentieel is voor alle partners die tot de EU willen toetreden. In ons **oostelijk nabuurschap** wordt Oekraïne rechtstreeks aangevallen door de Russische gewapende strijdkrachten, maar ook de Republiek Moldavië, Georgië en andere landen in de zuidelijke Kaukasus hebben voortdurend te kampen met strategische intimidaties, directe bedreigingen van hun soevereiniteit en territoriale integriteit waardoor zij vaak verwickeld zijn in slepende conflicten. Autoritarisme in Belarus betekent gewelddadige onderdrukking in eigen land, actieve militaire steun voor de Russische agressie tegen Oekraïne, de wijziging van de kernwapenvrije status en hybride tactieken tegen de EU. De stabiliteit en de veiligheid in het bredere Zwarte Zeegebied hebben zwaar te lijden onder de agressie van Rusland tegen Oekraïne, die verstrekkende gevolgen heeft voor de veiligheid, de weerbaarheid, de vrije scheepvaart en de economische ontwikkeling. Het **noordpoolgebied** verandert snel, met name door de gevolgen van de opwarming van de aarde, geopolitieke rivaliteit en de toegenomen commerciële belangstelling voor onder meer zijn natuurlijke hulpbronnen. In ons **zuidelijk nabuurschap** blijven de crises in Libië en Syrië onopgelost, en dat heeft blijvende en ingrijpende regionale gevolgen. De regio wordt met name bedreigd door terroristische bewegingen, mensenhandel en georganiseerde criminaliteit, die gevolgen hebben voor de partners aan beide zijden van de Middellandse Zee. Als regio en maritiem gebied van strategisch belang voor onze veiligheid en stabiliteit, zijn wij vastbesloten onze inspanningen op te voeren om deze bedreigingen en uitdagingen aan te pakken. We zullen ons blijven inzetten voor vrede en veiligheid in de Euromediterrane regio via onder andere bemiddeling, conflictoplossing, wederopbouw van instellingen en re-integratie van alle leden van de samenleving. Wij zullen daarom versterkt inzetten op onze samenwerking met de regionale partners. Ten slotte blijven er in het **oostelijk Middellands Zeegebied** spanningen als gevolg van provocaties en unilaterale acties tegen EU-lidstaten en schendingen van soevereine rechten in strijd met het internationale recht, alsook de instrumentalisering van irreguliere migratie, en die kunnen snel escaleren; het waarborgen van een stabiele en veilige omgeving en coöperatieve en wederzijds voordelige betrekkingen, conform het beginsel van goede nabuurschapsbetrekkingen, is in het belang van zowel de EU als Turkije.

Tezamen hebben deze dreigingen en uitdagingen gevolgen voor de veiligheid van onze burgers en onze kritieke infrastructuur en voor de integriteit van onze grenzen. De impact van de sterk verslechterde relatie met de Russische regering is in veel van deze gebieden bijzonder groot. De Russische regering bemoeit zich met behulp van hybride tactieken actief met andere landen, en ondermijnt aldus de stabiliteit en de democratische processen van die landen. Dat heeft tevens rechtstreekse gevolgen voor onze eigen veiligheid.

De toekomst van **Afrika** is voor de EU van strategisch belang. Door zijn economische en demografische groei heeft Afrika aanzienlijk potentieel. Echter, aanhoudende conflicten, slecht bestuur en terrorisme op het hele continent tasten onze eigen veiligheid aan. Dat is met name het geval in Mali, de gehele **Sahel** en **Centraal-Afrika**, waar instabiliteit, terroristische groeperingen, zwakke staatsstructuren, huurlingen en wijdverbreide armoede een gevaarlijke mix vormen en een grotere betrokkenheid van de EU vereisen. Stabiliteit in de **Golf van Guinee**, de **Hoorn van Afrika** en de **Straat van Mozambique** blijft een absolute must voor de veiligheid van de EU, ook aangezien dit belangrijke handelsroutes zijn. Tegelijk zijn we getuige van toenemende geopolitieke concurrentie in Afrika, met een steeds grotere aanwezigheid van zowel mondiale als regionale actoren. Sommige daarvan denken er niet voor terug om irreguliere strijdkrachten in te zetten in instabiele gebieden, en ondermijnen aldus de internationale inspanningen voor vrede en stabiliteit, destabiliseren landen en hun economieën en zijn medeplichtig aan mensenrechtenschendingen.

In de ruimere regio van het **Midden-Oosten** en de **Golf** brengen actieve conflicten en aanhoudende instabiliteit onze veiligheid en economische belangen in gevaar. Het blijft van kapitaal belang om uitdagingen in verband met de non-proliferatie van kernwapens in de regio aan te pakken. Iran is belangrijk voor de veiligheid in de regio en zal door zijn directe en indirecte steun aan politieke en militaire gelieerde groeperingen en door de proliferatie op ballistisch gebied en overdracht van raketten en wapens aan statelijke en niet-statelijke actoren een belangrijke bron van regionale instabiliteit blijven. Inspanningen om het gezamenlijk alomvattend actieplan (JCPOA) opnieuw onverkort te gaan uitvoeren zijn van het grootste belang. Ook de inspanningen van de regio om gewelddadig extremisme aan te pakken, zullen van cruciaal belang zijn voor de wereldwijde bestrijding van terroristische groepen als Al Qaida en Daesh.

Er is een nieuw toneel voor mondiale concurrentie ontstaan in de **Indo-Pacifische regio**, waar geopolitieke spanningen de op regels gebaseerde orde in de regio in gevaar brengen en de mondiale toeleveringsketens onder druk zetten. De EU heeft op geopolitiek en economisch gebied cruciaal belang bij stabiliteit en veiligheid in de regio. Daarom zullen wij onze belangen in de regio beschermen, onder meer door erop toe te zien dat het internationaal recht prevaleert in het maritieme domein en daarbuiten. China is de op één na grootste handelspartner van de EU en een partner die onontbeerlijk is voor het aangaan van de mondiale uitdagingen. Maar het alsmaar assertievere regionale gedrag van het land roept ook steeds meer reacties op.

Elders in **Azië** blijft de situatie in Afghanistan voor de regio en voor de Europese Unie vanuit veiligheidsoogpunt zeer zorgwekkend wat betreft terrorisme, drugsmokkel en de toenemende problemen in verband met irreguliere migratie. Bepaalde regionale actoren, zoals de Democratische Volksrepubliek Korea (DVK), blijven de regionale en internationale vrede en veiligheid in gevaar brengen, door massavernietigingswapens en hun programma's voor kernwapens en ballistische raketten, maar ook steeds meer door inlichtingenoperaties, cyberaanvallen en desinformatiecampagnes. Daarnaast zitten ook oudere conflicten de ontwikkeling van integrale panregionale veiligheidsregelingen nog altijd in de weg.

Ten slotte: met **Latijns-Amerika** delen we diepe historische en culturele banden, evenals onze gehechtheid aan multilateralisme op basis van gemeenschappelijke fundamentele beginselen en waarden. Niettemin heeft de COVID-19-pandemie in een aantal Latijns-Amerikaanse landen sociaal-economische onevenwichtigheden aan het licht gebracht waardoor in sommige gevallen de politieke stabiliteit werd bedreigd. Een kwetsbaar Midden-Amerika en de zich voortslepende crisis in Venezuela vergroten regionale verdeeldheid en een sterke migratiedruk, maken de situatie rond de georganiseerde drugsmisdaad nog moeilijker en brengen de vredesinspanningen in Colombia in gevaar.

Nieuwe en transnationale dreigingen en uitdagingen

Behalve met deze regionale conflicten en spanningen worden we op mondiaal niveau ook geconfronteerd met transnationale dreigingen en complexe veiligheidsdynamieken die een rechtstreekse invloed hebben op de eigen veiligheid van de Unie.

Terrorisme en gewelddadig extremisme in al hun vormen en ongeacht hun oorsprong ontwikkelen zich voortdurend en vormen een ernstige bedreiging voor de vrede en veiligheid, zowel binnen de EU als daarbuiten. Het gaat onder meer om een combinatie van binnenlandse terroristen, teruggekeerde strijders, aanslagen die worden aangestuurd of aangemoedigd vanuit of hun inspiratie vinden in het buitenland, en om de verspreiding van ideologieën en geloofsovertuigingen die leiden tot radicalisering en gewelddadig extremisme. Met name de dreiging van Daesh, Al Qaida en de daaraan gelieerde groepen blijft groot en blijft de stabiliteit in verschillende regio's en de veiligheid van de EU ondermijnen.

De **proliferatie van massavernietigingswapens** en hun overbrengingsmiddelen vormt een constante bedreiging, getuige met name de nucleaire programma's van de DVK en Iran, het herhaalde gebruik van chemische wapens en de ontwikkeling en aanwezigheid van nieuwe, geavanceerde ballistische, hypersonische en kruisraketten. Zowel Rusland als China **breiden hun kernarsenaal uit** en ontwikkelen nieuwe wapensystemen. De Russische leiders hebben bij hun invasie in Oekraïne nucleaire dreigingen geuit. Regionale mogendheden hebben ook toegang tot geavanceerde conventionele wapens, gaande van anti-access- en area denial-systemen tot ballistische raketten en kruisraketten. Deze trends worden verergerd door de uitholling van **architectuur voor wapenbeheersing** in Europa, van het Verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa tot het Verdrag betreffende de kernwapens voor de middellange en de korte afstand en het Verdrag inzake het open luchtruim. Deze normatieve leemte heeft directe gevolgen voor de stabiliteit en veiligheid van de EU. De duidelijke toename van het gebruik van chemische wapens mag niet worden getolereerd. Het veiligstellen van het wereldwijde verbod op chemische wapens is een gedeelde mondiale verantwoordelijkheid. Wij zullen daarom met name steun blijven verlenen aan de Internationale Organisatie voor Atoomenergie en de Organisatie voor het verbod van chemische wapens.

Statelijke en niet-statelijke actoren bedienen zich van **hybride strategieën**, cyberaanvallen, **desinformatiecampagnes**, rechtstreekse **inmenging** in onze verkiezingen en politieke processen, economische dwang en instrumentalisering van irreguliere migratiestromen. Ook het toenemende oneigenlijk gebruik van het recht met politieke, economische en militaire doelstellingen is een steeds groter punt van zorg. Onze concurrenten deinzen niet terug voor het inzetten van **nieuwe en disruptieve technologieën** om strategisch voordeel te behalen en hun hybride campagnes doeltreffender te maken. Sommigen hebben de onzekerheden rond de COVID-19-pandemie benut om schadelijke en onware verhalen te verspreiden.

Tegelijkertijd wordt de vrije en veilige toegang tot mondiale strategische domeinen steeds meer betwist. **Cyberspace** is een terrein voor strategische concurrentie geworden, in tijden van toenemende afhankelijkheid van digitale technologieën. We worden steeds vaker geconfronteerd met geavanceerdere cyberaanvallen. Het is van essentieel belang een open, vrije, stabiele en veilige cyberspace in stand te houden. Niettegenstaande het beginsel van vreedzaam gebruik van de **kosmische ruimte** heeft de concurrentie op dit gebied ingrijpende gevolgen in veiligheids- en defensieopzicht. De ruimte is essentieel voor observatie-, monitoring-, navigatie- en communicatievermogens, maar er is sprake van congestie en het is een betwist domein, zoals blijkt uit het onverantwoordelijke gedrag van strategische concurrenten. **Maritieme veiligheid** in de Oostzee, de Zwarte Zee, de Middellandse Zee en de Noordzee, alsook in de Arctische wateren, de Atlantische Oceaan en de ultraperifere gebieden is belangrijk voor de veiligheid van de EU, onze economische ontwikkeling, vrijhandel, vervoer en energiezekerheid. Zeegebieden, cruciale maritieme communicatieroutes en verscheidene maritieme knelpunten en zeebodems worden steeds meer betwist, van de Golf van Aden tot de Straat van Hormuz en het gebied aan de overkant van de Straat van Malakka. Tot slot wordt ook onze **veiligheid in de lucht** betwist door steeds agressievere standpunten over het luchtruim met steeds meer anti-access/area denial-tactieken.

Ook **klimaatverandering, milieuaantasting en natuurrampen** zullen de komende decennia ons veiligheidslandschap beïnvloeden, en zijn duidelijke oorzaken gebleken van instabiliteit en conflicten over de hele wereld – van de Sahel tot het Amazonegebied en het noordpoolgebied. De concurrentie om **natuurlijke hulpbronnen** als landbouwgrond en water en de exploitatie van energiebronnen voor politieke doeleinden zijn concrete voorbeelden in dit verband. Het koolstofvrij, hulpbronnefficiënter en circulair maken van onze economieën brengt specifieke veiligheidsuitdagingen met zich mee. Daarbij gaat het onder meer om de toegang tot kritieke grondstoffen, waardeketenbeheer en duurzaamheid, en economische en politieke verschuivingen als gevolg van het afstappen van fossiele brandstoffen. Ook **wereldwijde gezondheids crises** kunnen samenlevingen en economieën aanzienlijk onder druk zetten, met verstrekkende geopolitieke gevolgen. De COVID-19-pandemie heeft de internationale rivaliteit aangewakkerd en heeft ons doen inzien dat verstoringen van de belangrijkste handelsroutes kritieke toeleveringsketens onder druk kunnen zetten en de economische zekerheid kunnen aantasten.

Strategische gevolgen voor de Unie

Al deze uitdagingen hebben vele facetten en zijn dikwijls onderling verweven. Onze veiligheid staat op het spel, in binnen- en buitenland. We moeten in staat en gereed zijn om **onze burgers te beschermen, onze gedeelde belangen te verdedigen, onze waarden uit te dragen en de mondiale toekomst mee vorm geven**. Onze inspanningen om onze **geïntegreerde aanpak** van veiligheid, conflicten en crises uit te voeren, moeten worden opgevoerd. We moeten onze diplomatieke en economische instrumenten, met inbegrip van onze sanctieregelingen, op doortastender manier combineren met civiele en militaire middelen om conflicten te voorkomen, op crises te reageren, bij te dragen aan vredesopbouw en partners te steunen. Ook zullen we onze samenwerking versterken met bilaterale, regionale en multilaterale Europese veiligheids- en defensie-initiatieven die bijdragen tot de veiligheid van Europa.

Solidariteit, eensgezindheid en onze ambitie die voortvloeit uit de **integrale EU-strategie** van 2016 zijn belangrijker dan ooit. We zullen ons vermogen vergroten om bij te dragen tot de vrede en veiligheid op ons continent, te reageren op externe conflicten en crises, de capaciteiten van partners op te bouwen en de EU en haar burgers te beschermen. We zijn weliswaar al sinds 2016 de rol van de EU op veiligheids- en defensiegebied steeds meer aan het versterken, maar we constateren ook dat er een nieuw strategisch landschap opdoemt waardoor het nodig is **met een veel groter urgentiebesef en veel vastbeslotener** actie te ondernemen, **wederzijdse bijstand** te bieden en **solidariteit** te tonen wanneer één van ons wordt aangevallen. We moeten nu beslissende stappen zetten om onze vrijheid van handelen veilig te stellen.

Recente geopolitieke verschuivingen herinneren ons eraan dat de EU dringend meer verantwoordelijkheid voor haar eigen veiligheid moet nemen door op te treden in haar nabuurschap en daarbuiten, indien mogelijk met partners maar desnoods alleen. De kracht van onze Unie is dat we eensgezind, solidair en vastbesloten zijn. Met dit strategisch kompas zal de EU grotere **strategische autonomie** krijgen en samen met haar partners haar waarden en belangen beter kunnen beschermen. Een sterkere en slagvaardigere EU op het gebied van veiligheid en defensie zal een positieve bijdrage leveren aan de mondiale en trans-Atlantische veiligheid en is complementair aan de NAVO, die het fundament blijft van de collectieve defensie van haar leden. Die twee gaan samen.

In de volgende hoofdstukken van dit strategisch kompas wordt uiteengezet hoe we kunnen **optreden** en hoe we op diverse crises en uitdagingen kunnen reageren. Het laat zien op welke manier we op dreigingen moeten anticiperen en onze belangen en onze burgers moeten **beschermen**. Dat vereist ook dat we innoveren en **investeren** in technologisch superieure en interoperabele defensievermogens, en onze technologische en hulpbronnenafhankelijkheid verminderen. Bij al deze inspanningen moeten we **partnerschappen** verdiepen waar dat de waarden en belangen van de EU dient.

2. HANDELEN

In de wereld van vandaag moeten we meer doen om ons voor te bereiden op crises en dreigingen en te zorgen voor stabiliteit, in onze buurlanden en ook daarbuiten. De kracht van de EU bij het voorkomen en aanpakken van externe conflicten en crises is dat ze zowel militaire als civiele middelen kan inzetten. We moeten in staat zijn **snel op te treden** op alle operationele gebieden: op het land, op zee en in de lucht, evenals in de cyber- en de kosmische ruimte.

Om de **geïntegreerde aanpak** van de EU effectief uit te voeren, zullen wij ten volle en op coherente wijze gebruikmaken van alle beschikbare beleidsmaatregelen en instrumenten van de EU, en zoveel mogelijk synergie en complementariteit creëren tussen interne en externe veiligheid, veiligheid en ontwikkeling, alsmede op de civiele en militaire dimensies van ons gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid (GVDB). Wij zullen onze capaciteit vergroten om het volledige scala van civiele en militaire **crisisbeheersingstaken** uit te voeren, die de kern vormen van ons GVDB, als vermeld in artikel 43 van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

Samen handelen

De EU moet sneller, bekwaamer en effectiever **besluiten kunnen nemen en kunnen handelen**. Daar is politieke wil voor nodig. Terwijl unanimititeit de norm blijft voor besluitvorming met implicaties op militair of defensiegebied, moeten we het volledige scala van crisisbeheersingstaken **sneller, krachtiger en flexibeler** kunnen uitvoeren.

We moeten in alle stadia van de conflictcyclus kunnen reageren op onmiddellijke dreigingen en snel kunnen reageren op een crisissituatie buiten de Unie. Daartoe zullen we een **snelle-inzetcapaciteit van de EU** ontwikkelen waarmee we snel een modulaire troepenmacht tot 5000 manschappen, bestaande uit landmacht-, luchtmacht- en marinecomponenten, alsook de benodigde strategische enablers, kunnen inzetten. Een dergelijke modulaire capaciteit kan worden gebruikt in verschillende fasen van een operatie in een non-permissive environment, zoals bij een eerste interventie, versterking of als reservemacht om een veilig vertrek te waarborgen. Deze capaciteit zal worden ontwikkeld op basis van operationele scenario's die in eerste instantie gericht zullen zijn op reddings- en evacuatieoperaties, alsook op de eerste fase van stabilisatieoperaties. De capaciteit zal bestaan uit aanzienlijk gewijzigde EU-gevechtsgroepen en uit tevoren aangewezen militaire strijdkrachten en vermogens van de lidstaten, overeenkomstig het beginsel van één set strijdkrachten. In dit verband verbinden wij ons ertoe de paraatheid en beschikbaarheid van onze strijdkrachten te vergroten. Een ingrijpende wijziging van de EU-gevechtsgroepen moet leiden tot een krachtiger en flexibeler instrument, bijvoorbeeld door middel van strijdkrachtencombinaties op maat, waaronder land-, maritieme en luchtcomponenten, verschillende niveaus van operationele paraatheid en langere paraatheidsperioden. Een integraal en volledig overzicht van alle beschikbare elementen geeft ons de nodige flexibiliteit om onze troepenmacht af te stemmen op de soort crisis en op de eisen en doelstellingen van de operatie zoals bepaald door de Raad, met gebruikmaking van de aanzienlijk gewijzigde EU-gevechtsgroepen of de militaire strijdkrachten en vermogens van de lidstaten, of een combinatie van beide.

Met het oog op een doeltreffende inzet verbinden wij ons ertoe te voorzien in de bijbehorende middelen en de nodige strategische enablers, met name strategisch vervoer, troepenbescherming, medische uitrusting, cyberdefensie, satellietcommunicatie en inlichtingen-, surveillance- en verkenningvermogens. Waar nodig, zullen wij deze vermogens ontwikkelen. Voor commando en controle zullen we gebruikmaken van ons vooraf bepaald nationaal operationeel hoofdkwartier of van het militair plannings- en uitvoeringsvermogen van de EU zodra dat volledig operationeel is. We zullen erop toezien dat door gebruikmaking van flexibelere besluitvormingsregelingen en een ruimere omvang van de gemeenschappelijke kosten (inclusief de kosten van oefeningen), deze capaciteit snel en efficiënt zal kunnen worden ingezet. Wij zullen binnen het EU-kader opleidingen en oefeningen organiseren om de paraatheid en interoperabiliteit (ook conform de NAVO-normen) van alle elementen van deze capaciteit te vergroten. Dat is van cruciaal belang voor het overwinnen van de obstakels waar we in het verleden mee te maken kregen.

Meer in het algemeen moeten we ook een flexibeler **besluitvormingsproces** nastreven, zonder afbreuk te doen aan de politieke en financiële solidariteit. We zullen daarom putten uit de mogelijkheden die de EU-Verdragen ons bieden, zoals constructieve onthouding. Meer bepaald zullen we praktische regelingen treffen voor de uitvoering van artikel 44 van het Verdrag betreffende de Europese Unie, in overeenstemming met de GVDB-besluitvorming, zodat een groep lidstaten die daartoe bereid en in staat is, een missie of operatie in EU-verband en onder het politiek toezicht van de Raad kan plannen en uitvoeren.

Krachtigere, flexibelere en meer modulaire mandaten voor civiele en militaire GVDB-missies en -operaties moeten ons in staat stellen ons snel aan nieuwe dreigingen en uitdagingen aan te passen en die missies en operaties effectiever te maken, mede gezien de nieuwe veiligheidscontext en de groeiende aanwezigheid van onze strategische concurrenten in inzetgebieden. Ze moeten bijvoorbeeld de veiligheids- en defensietroepen van de partners beter kunnen begeleiden en ondersteunen, en opleiding en advies over structurele hervormingen kunnen verstrekken. Daartoe zullen wij ons huidige model van militaire missies en operaties verder aanpassen om hun effectiviteit op de grond te vergroten. We zullen ook andere mogelijkheden onderzoeken om meer gerichte ondersteunende adviezen te verstrekken aan veiligheids- en defensieorganisaties van partnerlanden. De strategische communicatie-instrumenten moeten verder worden versterkt om onze missies en operaties beter te kunnen ondersteunen.

Door toenemend gebruik van de **Europese Vredesfaciliteit** kan de EU snel belangrijke assistentie verlenen aan partners, bijvoorbeeld door militaire uitrusting aan te bieden, vaak in aanvulling op de opleiding door GVDB-missies. Dit kan ook worden gedaan door de defensievermogens van partners in tijden van crisis te ondersteunen, zoals in het geval van het hulppakket ter ondersteuning van de Oekraïense strijdkrachten om hun territoriale integriteit en soevereiniteit te verdedigen en de burgerbevolking te beschermen tegen niet-uitgelokte en ongerechtvaardigde agressie.

De EU-lidstaten dragen ook, via verschillende vormen van samenwerking, sterk bij aan het veiligstellen van de belangen van de EU en de vrede en stabiliteit in de wereld. Een betere coördinatie tussen deze initiatieven en EU-maatregelen moet leiden tot wederzijdse steun en een grotere effectiviteit. In dit verband moeten onze GVDB-missies en -operaties en door Europa geleide ad-hocmissies en -operaties die in dezelfde of aangrenzende gebieden optreden, elkaar versterken, overeenkomstig hun respectieve mandaten, door operationele coördinatie, logistieke steun, het delen van inlichtingen en gemeenschappelijke capaciteit voor medische evacuatie. Dit betekent dat er op deze gebieden nauwere samenwerking ter plekke moet worden ontwikkeld, bijvoorbeeld in de Sahel, de Hoorn van Afrika en de Straat van Hormuz. De EU zou door Europa geleide ad-hocmissies en -operaties die de belangen van de EU dienen, verder kunnen ondersteunen. Die missies en operaties zouden kunnen profiteren van de politieke steun van de EU en kunnen voortbouwen op concrete resultaten van hulpmaatregelen die worden gefinancierd uit de Europese Vredesfaciliteit.

Nu het maritieme domein steeds meer wordt betwist, verbinden we ons ertoe onze belangen op zee verder te behartigen en de maritieme veiligheid van de EU en de lidstaten verder te vergroten, onder meer door de interoperabiliteit van onze marines te verbeteren door middel van levensechte oefeningen en door Europese havenaanlopen te organiseren. Voortbouwend op de huidige ervaring in de Golf van Guinee en op de opgedane ervaring in het noordwesten van de Indische Oceaan zullen we onze **gecoördineerde maritieme aanwezigheid** uitbreiden naar andere regio's van maritiem belang die van invloed zijn op de veiligheid van de EU, en ernaar streven om daar in voorkomend geval relevante partners bij te betrekken. Daarnaast zullen we onze twee marineoperaties, die worden uitgevoerd in de Middellandse Zee en vóór de kust van Somalië, zeegebieden die van cruciaal strategisch belang zijn voor de EU, consolideren en zo nodig verder ontwikkelen.

We zullen de samenwerking en coördinatie **op luchtvaartgebied** versterken door de verdere ontwikkeling van ons vermogen om voor het eerst EU-luchtveiligheidsoperaties uit te voeren, waaronder luchtsteun-, reddings- en evacuatie-, bewakings- en rampenhulptaken. Ten behoeve van het gecoördineerd gebruik van militaire luchtmiddelen ter ondersteuning van GVDB-missies en -operaties, zullen wij ook onze samenwerking en ons partnerschap versterken met EU-structuren en initiatieven en multilaterale structuren en initiatieven op luchtvaartgebied, zoals het Europees luchttransportcommando.

Via onze **civiele GVDB-missies** leveren wij een essentiële bijdrage aan de rechtsstaat, het civiel bestuur, de politie en de hervorming van de veiligheidssector in crisisgebieden. Ze zijn ook van cruciaal belang voor de bredere respons van de EU op veiligheidsproblemen met niet-militaire middelen, waaronder problemen in verband met irreguliere migratie, hybride dreigingen, terrorisme, georganiseerde misdaad, radicalisering en gewelddadig extremisme.

Het **pact inzake het civiele GVDB** helpt ons om onze civiele missies verder te ontwikkelen en te versterken, zodat deze snel en effectief kunnen reageren op bestaande en veranderende dreigingen en uitdagingen die het uitvoerende, justitiële of wetgevende systeem in crisisgebieden ondermijnen, en pakt cruciale tekortkomingen aan. We zullen ervoor zorgen dat civiele missies sneller kunnen worden ingezet, conform het pact inzake het civiele GVDB. Meer bepaald zullen we in staat en gereed zijn om binnen 30 dagen een missie met 200 civiele experts in te zetten, met volledige gebruikmaking van de essentiële uitrusting en logistieke diensten via het Strategic Warehouse en het missieondersteuningsplatform. Wij zullen civiele missies doeltreffender, flexibeler en responsiever maken, onder meer door onze besluitvorming te versnellen, de operationele planning te versterken, de selectie en aanwerving van personeel verder te ontwikkelen en de instrumenten voor responsiviteit, waaronder gespecialiseerde teams, te verbeteren. Daartoe zullen we ook voortbouwen op onderzoek, ontwikkeling en innovatie. We zullen ons civiele GVDB versterken met een nieuw pact dat zal voorzien in doelstellingen met betrekking tot het soort, het aantal en de omvang van civiele missies, in elementen voor een gestructureerde ontwikkeling van civiele vermogens, en in synergie met andere EU-instrumenten.

Er moet meer worden samengewerkt met het oog op wederzijds voordeel tussen het GVDB en de EU-actoren op het gebied van **justitie en binnenlandse zaken**, met inbegrip van agentschappen zoals Europol, Eurojust, Cepol en het Europees Grens- en kustwachtagentschap (Frontex), om de betreffende veiligheidsuitdagingen gezamenlijk aan te pakken. We kunnen voortbouwen op de positieve ervaringen in bijvoorbeeld Libië, Oekraïne, de Sahel en de Hoorn van Afrika, of met de criminaliteitsinformatiecel die is opgericht bij de marineoperatie van de EU in de Middellandse Zee. Daartoe streven we naar meer synergie tussen actoren op het gebied van justitie en binnenlandse zaken en GVDB, in overeenstemming met de prioriteiten van de EU. Er kan daarbij worden gedacht aan gedeeld situationeel bewustzijn, regelmatig overleg en uitwisselingen, alsook sequentiële of ad hoc inzet op maat. Om te zorgen voor voldoende draagvlak, zullen wij ook de samenwerking met nationale actoren op het gebied van justitie en binnenlandse zaken intensiveren, onder meer op politiek niveau.

We moeten onze civiele en militaire **commando- en controlestructuren** geleidelijk verder versterken. We zullen ervoor zorgen dat het militair plannings- en uitvoeringsvermogen volledig in staat is tot planning van en commando en controle over niet-uitvoerende en uitvoerende taken en operaties, alsmede levensechte oefeningen. In dit verband zullen we de personele bijdragen opvoeren en ervoor zorgen dat we over de vereiste communicatie- en informatiesystemen, alsook de benodigde faciliteiten beschikken. Zodra het militair plannings- en uitvoeringsvermogen volledig operationeel is, moet het worden gezien als de commando- en controlestructuur die de voorkeur heeft. Dit zal niet van invloed zijn op ons vermogen om gebruik te blijven maken van het vooraf bepaald nationaal operationeel hoofdkwartier. Ook het civiel plannings- en uitvoeringsvermogen zal worden versterkt ten behoeve van een verbeterde planning van en commando en controle over huidige en toekomstige civiele missies. De samenwerking en coördinatie tussen de militaire en civiele structuren zullen worden versterkt via de Gezamenlijke Cel ondersteuningscoördinatie.

We blijven ons krachtig inzetten voor het promoten en bevorderen van de **menselijke veiligheid** en de eerbiediging en de naleving van het **internationaal humanitair recht en het internationaal recht inzake de mensenrechten** en de bescherming van burgers, inclusief humanitaire hulpverleners, in alle conflictsituaties, en voor het verder ontwikkelen van het EU-zorgvuldigheidsbeleid ter zake. We mogen niet wijken en moeten alle pogingen voorkomen om het internationaal recht te onttakelen en te ondermijnen. Wij zullen ook blijven bijdragen aan de bescherming van cultureel erfgoed, onder meer via onze GVDB-missies en -operaties.

We zijn zeer vastbesloten de EU-doelstellingen inzake **vrouwen, vrede en veiligheid** te verwezenlijken. Het aanpakken van genderongelijkheid en gendergeweld is een cruciaal aspect van het voorkomen en oplossen van conflicten en het opbouwen van weerbaarheid tegen veiligheidsdreigingen op gemeenschapsniveau. Het externe optreden van de EU, met inbegrip van civiele en militaire missies en operaties, moet actief bijdragen aan het versterken van de positie van vrouwen en het voorkomen en aanpakken van seksueel en gendergeweld in conflict- en postconflictsituaties, op basis van de rechten en verschillende behoeften van vrouwen, mannen, meisjes en jongens. We zullen **gendergelijkheid** blijven bevorderen en het genderperspectief, op basis van genderanalyse, stelselmatig in alle civiele en militaire GVDB-planningen en -acties, integreren waarbij de aandacht ook uitgaat naar de gelijke en zinvolle deelname van vrouwen in alle functies, ook leidinggevende. Wij zeggen ook toe de EU-doelstellingen inzake de agenda voor **kinderen en gewapende conflicten** te verwezenlijken. Het externe optreden van de EU speelt een essentiële rol bij het beëindigen en voorkomen van ernstig geweld tegen door conflicten getroffen kinderen en het doorbreken van geweldsspiralen, onder meer door civiele en militaire GVDB-acties.

Samen voorbereiden

Indien een lidstaat op zijn grondgebied slachtoffer wordt van gewapende agressie, zijn de andere lidstaten jegens die lidstaat verplicht met alle beschikbare middelen hulp en bijstand te verlenen, overeenkomstig artikel 51 van het Handvest van de Verenigde Naties. Dit laat het specifieke karakter van het veiligheids- en defensiebeleid van bepaalde lidstaten onverlet. De verbintenissen en de samenwerking op dit gebied blijven in overeenstemming met de aangegane verbintenissen in het kader van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie, die voor de lidstaten die er lid van zijn, de grondslag en het instrument van hun collectieve defensie blijft. We zullen blijven investeren in onze **wederzijdse bijstand** op grond van artikel 42, lid 7, van het Verdrag betreffende de Europese Unie en in **solidariteit** op grond van artikel 222 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie, met name door frequente oefeningen.

Om onze paraatheid te vergroten, zullen we stelselmatiger een op scenario's gebaseerde **vroegtijdige planning** verrichten, de vroegtijdige waarschuwing verbeteren en operationele scenario's aanpassen die aansluiten bij de veranderende dreigingen en uitdagingen waarmee we worden geconfronteerd. Door het combineren van geospatiale en andere **inlichtingen**, zal vroegtijdige planning leiden tot algemene civiele en militaire plannen die zullen worden aangepast en bijgehouden naarmate de scenario's zich ontwikkelen. In dit verband zullen we de samenwerking tussen Europese en nationale operationele planners versterken.

De Unie kan alleen effectief optreden als zij over voldoende goed opgeleid civiel en militair personeel beschikt. We moeten onze capaciteiten, cruciale faciliterende factoren en uitrusting versterken om de kloof tussen ons ambitieniveau en onze beschikbare **middelen** te dichten. Een transparanter en beter gestructureerd beeld van het beschikbare civiele en militaire personeel voor GVDB-missies en -operaties door middel van vroegtijdig politiek overleg is noodzakelijk om onze ambities waar te maken en te zorgen voor **faire** bijdragen aan militaire missies en operaties. Wij zeggen toe de **opbouw van de troepenmacht** voor militaire missies en operaties te stimuleren, bijvoorbeeld door manschappen transparanter en voorspelbaarder te laten rouleren en de omvang van de gemeenschappelijke kosten in het kader van de Europese Vredesfaciliteit te vergroten. Om onze niet-uitvoerende missies effectiever te maken, moeten we inzien dat voor de hoge officieren van de missies een langere inzetperiode moet gelden. Hierdoor zullen de verbintenissen die de deelnemende lidstaten zijn aangegaan in het kader van de permanente gestructureerde samenwerking, gemakkelijker kunnen worden nagekomen.

Paraatheid en **interoperabiliteit** zijn cruciale elementen van onze respons op dreigingen en strategische concurrentie. Frequente civiele en militaire **levensechte oefeningen** op alle gebieden en betere planning vooraf zullen ons helpen onze paraatheid aanzienlijk te vergroten, interoperabiliteit te bevorderen en een gemeenschappelijke strategische cultuur te ondersteunen. Levensechte oefeningen in EU-verband, met een geleidelijk toenemende inbreng van het militair plannings- en uitvoeringsvermogen, zullen met name bepalend zijn voor de snelle-inzetcapaciteit van de EU, en zullen meer in het algemeen onze houding en onze strategische communicatie verbeteren en de interoperabiliteit, ook met partners, vergroten.

De militaire agressie van Rusland tegen Oekraïne heeft bevestigd dat de **militaire mobiliteit** van onze strijdkrachten binnen en buiten de Unie dringend aanzienlijk moet worden verbeterd. Wij zullen de vervoersinfrastructuur voor tweërlei gebruik in het hele trans-Europese vervoersnetwerk versterken om een snelle en probleemloze verplaatsing van militair personeel, materieel en uitrusting voor operationele inzet en oefeningen te bevorderen, in nauwe samenwerking met de NAVO en andere partners. Wij zullen overeenstemming bereiken over nieuwe toezeggingen om de grensoverschrijdende procedures te versnellen en te harmoniseren, manieren te vinden ter ondersteuning van op korte termijn geplande grootschalige bewegingen, te investeren in de digitalisering van onze strijdkrachten en de allermooiste, energie-efficiënte vermogens te ontwikkelen die ons in staat stellen snel te reageren en te opereren in non-permissive environments, rekening houdend met de grondwettelijke vereisten van bepaalde lidstaten. We zullen ook onze werkzaamheden op het gebied van militaire mobiliteit koppelen aan tabletop- en levensechte oefeningen van de strijdkrachten van de lidstaten.

Doelstellingen

We willen een assertievere speler op het gebied van veiligheid en defensie worden door robuustere, snellere en doortastender maatregelen mogelijk te maken, onder meer ten behoeve van de weerbaarheid van de Unie en onze wederzijdse bijstand en solidariteit. Vroegtijdige planning wordt de norm en de bestaande commando- en controlestructuren zullen worden versterkt. We zullen beter voorbereid zijn door levensechte oefeningen en een meer geïntegreerde aanpak van crises.

Handelen

- Uiterlijk in 2025 zal een **snel inzetbare EU-capaciteit**, waarmee snel een modulaire troepenmacht tot 5000 manschappen kan worden ingezet in een non-permissive environment, volledig operationeel zijn. Daartoe zullen we in 2022 operationele scenario's overeenkomen. Vanaf 2023 zullen regelmatige levensechte oefeningen aan de paraatheid en de interoperabiliteit bijdragen.
- Uiterlijk in 2023 zullen we praktische regelingen treffen voor de uitvoering van **artikel 44 van het Verdrag betreffende de Europese Unie**, zodat een groep lidstaten die daartoe bereid en in staat is, een missie of operatie binnen het EU-kader en onder het politiek toezicht van de Raad kan plannen en uitvoeren.
- Uiterlijk in 2025 zal het **militair plannings- en uitvoeringsvermogen** in staat zijn om alle niet-uitvoerende militaire missies en twee kleinschalige operaties dan wel één middelgrote operatie, alsmede levensechte oefeningen te plannen en uit te voeren. Als volgende stap nadat we deze doelstelling hebben bereikt, zullen we ook ons vermogen verder uitbreiden om aanvullende niet-uitvoerende missies en uitvoerende operaties te plannen en uit te voeren.
- Wij zullen **onze civiele en militaire GVDB-missies en -operaties verder versterken**. Als eerste stap zullen wij vóór medio 2022 ons huidige model van militaire missies verder aanpassen om hun effectiviteit op de grond te vergroten. We zullen ook nagaan hoe onze twee marineoperaties kunnen worden versterkt. Tegelijkertijd zullen wij ook naar andere mogelijkheden kijken om meer gerichte ondersteunende adviezen te verstrekken aan de veiligheids- en defensieorganisatie van partnerlanden.
- We zullen de **wederzijdse ondersteuning tussen GVDB-missies en -operaties en door Europa geleide ad-hocmissies en -operaties** versterken, overeenkomstig hun respectieve mandaten. Uiterlijk eind 2022 zullen wij, als eerste stap, in het inzetgebied verbindingen tot stand brengen tussen bijvoorbeeld EUNAVFOR Atalanta en de Europese maritieme bewustmakingsmissie in de Straat van Hormuz en in de Sahel.
- Op basis van de ervaring met het concept **gecoördineerde maritieme aanwezigheid** in de Golf van Guinee en de uitbreiding ervan in het noordwesten van de Indische Oceaan zullen we vanaf de tweede helft van 2022 andere maritieme aandachtsgebieden in aanmerking nemen.
- Uiterlijk in 2023 zullen wij overeenstemming bereiken over een militair concept voor **luchtbeveiligingsoperaties**, met inbegrip van luchtondersteuning, redding en evacuatie, bewaking en rampenbestrijding.

- Uiterlijk medio 2023 zullen we een nieuw **pact inzake het civiele GVDB** sluiten dat onze missies nog effectiever zal maken en tot de ontwikkeling van de nodige civiele vermogens zal bijdragen. We zullen ook de samenwerking tussen de bevoegde actoren van de EU en de lidstaten op het gebied van justitie en binnenlandse zaken en het GVDB verder versterken. We zullen in staat zijn om binnen 30 dagen een **civiele GVDB-missie** met 200 volledig uitgeruste experts in te zetten, ook in complexe omgevingen.
- We zullen **mensenrechten** en **genderperspectief** stelselmatig integreren in alle civiele en militaire GVDB-acties en het aantal vrouwen in alle functies, ook leidinggevende, verhogen. Uiterlijk in 2023 zullen wij ons netwerk mensenrechten- en genderadviseurs in onze GVDB-missies en -operaties versterken.

Vorbereiden

- We zullen regelmatig oefeningen blijven houden om onze **wederzijdse bijstand** in geval van een gewapende aanval, overeenkomstig artikel 42, lid 7, van het Verdrag betreffende de Europese Unie, verder te versterken. Dit omvat regelmatige cyberoefeningen vanaf 2022.
- Vanaf 2023 zullen we op alle gebieden regelmatige **levensechte oefeningen** organiseren, met een geleidelijk toenemende rol voor het militair plannings- en uitvoeringsvermogen. Die oefeningen zullen ook civiele en militaire GVDB-elementen bevatten.
- Uiterlijk in 2022 zullen we een **register betreffende het rouleren van manschappen** voor militaire GVDB-missies en -operaties overeenkomen en de vroegtijdige politieke inschatting van de benodigde troepensterkte voor zowel civiele als militaire GVDB-missies en -operaties verbeteren.
- Uiterlijk in 2023 zullen we, mede gelet op de voorstellen betreffende de snel inzetbare EU-capaciteit, een nieuwe beoordeling maken van de omvang en de definitie van de **gemeenschappelijke kosten** om de solidariteit te vergroten en de deelname aan militaire missies en operaties te stimuleren, alsook van de kosten van de oefeningen.
- Uiterlijk eind 2022 zullen wij nieuwe toezeggingen doen om de **militaire mobiliteit** aanzienlijk te verbeteren en daarin te investeren, en zullen wij overeenstemming bereiken over een ambitieus, herzien actieplan. Dit omvat nieuwe acties op gebieden als digitalisering, het vergroten van de cyberweerbaarheid van vervoersinfrastructuur en de bijbehorende ondersteunende systemen, alsook het gebruik van artificiële intelligentie en lucht- en zeevaart om de militaire mobiliteit binnen en buiten de EU te verbeteren. Naar de toekomst toe zullen we de investeringen in militaire mobiliteit verder opvoeren en ten volle benutten¹.
 - Wij zullen onmiddellijk vaart zetten achter de uitvoering van vervoersinfrastructuurprojecten voor tweërlei gebruik, onder meer door het budget voor militaire mobiliteit vroeg aan te spreken in het kader van het actieplan voor militaire mobiliteit en de Connecting Europe Facility.
 - Tegen eind 2022 zullen wij een analyse maken van het vermogen van de EU op het gebied van vervoersinfrastructuur om op korte termijn geplande grootschalige bewegingen te ondersteunen.
 - Uiterlijk 2025 zullen wij de grensoverschrijdende procedures verbeterd en geharmoniseerd hebben.

¹ Dit zal gebeuren zonder afbreuk te doen aan het volgende meerjarig financieel kader van de EU.

3. BEVEILIGEN

Wij moeten zo goed mogelijk voorbereid zijn op snel opkomende uitdagingen. Onze strategische concurrenten richten een breed scala aan instrumenten op ons en testen onze **weerbaarheid**; ze proberen onze **veiligheid** aan te tasten en actief onze veilige toegang tot de maritieme, cyber- en kosmische ruimte, alsook het luchtruim te ondermijnen. We worden steeds vaker geconfronteerd met hybride dreigingen. Daarnaast blijven grensoverschrijdende dreigingen zoals terrorisme en de proliferatie van wapens een voortdurende uitdaging. We moeten onze weerbaarheid aanzienlijk vergroten door beter te anticiperen op dergelijke dreigingen, alsook door een betere opsporing en respons. Een regelmatige en gestructureerde evaluatie van onze dreigingsanalyse zal in dit verband nuttig zijn, maar het is slechts één element.

Verbetering van onze vroegtijdige waarschuwing, ons inlichtingenbeeld en onze beveiligde communicatie

We zullen meer investeren in gedeelde analyse om ons **situationeel bewustzijn** en onze **strategische prognoses** te vergroten aan de hand van ons systeem voor vroegtijdige waarschuwing en ons mechanisme voor horizonverkenning. We zullen ons inlichtingengestuurd situationeel bewustzijn en de betreffende capaciteiten van de EU versterken, met name in het kader van de **gezamenlijke EU-capaciteit op het gebied van inlichtingenanalyse** en het Satellietcentrum van de EU. Dit zal ook een **gemeenschappelijke strategische cultuur** dichterbij brengen en de EU tot een geloofwaardigere strategische speler maken. We moeten excellent blijven op het gebied van autonome EU-besluitvorming, die onder meer op geospatiale gegevens is gebaseerd. We zullen de rol van de gezamenlijke EU-capaciteit op het gebied van inlichtingenanalyse versterken als centraal toegangspunt voor strategische inlichtingenbijdragen van de civiele en militaire inlichtingen- en veiligheidsdiensten van de lidstaten. Dit zal de uitwisseling van strategische inlichtingen vergemakkelijken, teneinde beter te reageren op de uitdagingen waarmee we worden geconfronteerd, en de dienstverlening aan beleidsmakers in de EU-instellingen en de lidstaten te verbeteren.

Aangezien haar instellingen steeds meer te maken krijgen met cyberaanvallen of pogingen om hun systemen binnen te dringen, moet de EU haar meest kritieke processen, goederen en informatie beter beschermen en ervoor zorgen dat zij kan rekenen op solide en betrouwbare informatie en adequate Europese communicatiesystemen. Een versterkt inlichtingenbeeld vereist sterker **beveiligde communicatie**. Daartoe zullen we de beveiligingsregels en -voorschriften stroomlijnen en de gemeenschappelijke aanpak van de lidstaten en de EU-instellingen, -organen en -agentschappen, alsmede van de GVDB-missies en -systemen, voor de bescherming van informatie, infrastructuur en communicatiesystemen versterken. Hiervoor zijn investeringen nodig in geavanceerde Europese technische uitrusting, infrastructuur en expertise. Voortbouwend op de EU-strategie inzake cyberbeveiliging roepen we de EU-instellingen, -organen en -agentschappen op aanvullende normen en regels vast te stellen inzake informatie- en cyberbeveiliging en inzake de bescherming van gerubriceerde EU-informatie en gevoelige niet-gerubriceerde EU-informatie, ter vergemakkelijking van beveiligde uitwisselingen met de lidstaten.

Hybride dreigingen, cyberdiplomatie en buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging

We zullen onze **weerbaarheid** en ons vermogen om **hybride dreigingen**, cyberaanvallen en buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging te bestrijden, aanzienlijk vergroten. Buitenlandse statelijke en niet-statale actoren verfijnen en versterken voortdurend hun tactiek, technieken en procedés, zoals de instrumentalisering van irreguliere migratie, lawfare en dwang gericht op onze economische en energiezekerheid. Een breed scala van bestaande en mogelijke nieuwe EU-instrumenten zal daarom worden samengebracht in een bredere **EU-toolbox tegen hybride dreigingen**. Deze toolbox moet een kader bieden voor een gecoördineerde respons op hybride campagnes die de EU en haar lidstaten treffen en moet bijvoorbeeld preventieve, coöperatieve, stabiliserende, beperkende en herstelmaatregelen omvatten, alsook de solidariteit en wederzijdse bijstand versterken. De lidstaten kunnen een gecoördineerde attributie van hybride activiteiten voorstellen, waarbij zij erkennen dat attributie een soevereine nationale bevoegdheid is. Onze reactie vereist zo nodig de volledige inzet van alle betreffende civiele en militaire instrumenten, op basis van extern en intern beleid. Zij moet ook gebaseerd zijn op een gemeenschappelijk begrip en een gemeenschappelijke beoordeling van deze bedreigingen. Daarom zullen we ons vermogen versterken om dergelijke bedreigingen en de bron ervan op te sporen, te identificeren en te analyseren. In dit verband zal de gezamenlijke EU-capaciteit op het gebied van inlichtingenanalyse, met name de **Analyse-eenheid voor hybride dreigingen**, prognoses en situationeel bewustzijn verstrekken. Als onderdeel van deze bredere EU-toolbox tegen hybride dreigingen moeten we onze **maatschappelijke en economische weerbaarheid** vergroten, onze vitale infrastructuur, onze democratieën en de verkiezingsprocessen van de EU en de lidstaten beschermen. Ook zullen we, om de lidstaten, GVDB-missies en -operaties en partnerlanden te ondersteunen bij de bestrijding van hybride dreigingen, **EU-teams voor snelle reactie op hybride dreigingen** oprichten die aanpasbaar zijn aan de dreiging en gebruikmaken van de betreffende sectorale expertise van de lidstaten en de EU op burgerlijk en militair gebied. We zullen synergie behalen en verdere mogelijkheden verkennen voor samenwerking met de NAVO tegen hybride dreigingen.

We moeten ook snel en krachtig kunnen reageren op cyberaanvallen, zoals door de staat gesteunde kwaadwillige cyberactiviteiten die gericht zijn op vitale infrastructuur en aanvallen met gijzelsoftware. Daarom zullen we ons vermogen versterken om cyberaanvallen op een gecoördineerde wijze te identificeren en te analyseren. We zullen het **EU-instrumentarium voor cyberdiplomatie** versterken en ten volle gebruikmaken van alle instrumenten ervan, waaronder preventieve maatregelen en sancties ten aanzien van externe actoren voor kwaadwillige cyberactiviteiten tegen de Unie en haar lidstaten. We zullen bijdragen aan de gezamenlijke cybereenheden van de EU om het gezamenlijk situationeel bewustzijn en de samenwerking tussen de EU-instellingen en de lidstaten te versterken.

Wij zullen krachtig reageren op buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging, zoals wij hebben gedaan door onze doortastende en gecoördineerde actie tegen de desinformatiecampagne van Rusland bij zijn militaire agressie tegen Oekraïne. We zullen dat blijven doen, volledig in samenhang met het interne beleid van de EU, door tot een gezamenlijk begrip van de dreiging te komen en door de verdere ontwikkeling van een reeks instrumenten om deze dreiging effectief op te sporen, te analyseren en aan te pakken en de daders van dergelijke feiten de rekening te presenteren. Om onze maatschappelijke weerbaarheid te vergroten, zullen we ook de toegang tot geloofwaardige informatie en vrije en onafhankelijke media in de hele Unie verbeteren. Daartoe, en zoals gevraagd in het Actieplan voor Europese democratie, zullen we het **EU-instrumentarium voor het aanpakken en tegengaan van buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging** ontwikkelen, onder meer in onze GVDB-missies en -operaties. Dat zal ons meer opties bieden om te reageren en zal onze weerbaarheid en samenwerking zowel binnen de EU als ter ondersteuning van partnerlanden, versterken, en het situationeel bewustzijn verbeteren via het systeem voor snelle waarschuwingen. We zullen ook het gezamenlijk operationeel mechanisme voor verkiezingsprocessen blijven verbeteren en mogelijk verkiezingsinfrastructuur als vitale infrastructuur aanwijzen. We zullen blijven samenwerken met gelijkgestemde partners als de NAVO, de G7, en de civiele samenleving en de particuliere sector, en zullen onze inspanningen in VN-verband opvoeren.

Veiligstellen van onze toegang tot strategische domeinen

We zullen het **cyberdefensiebeleid van de EU** verder ontwikkelen om ons tegen cyberaanvallen te beschermen en te verdedigen, en deze op te sporen en tegen te gaan. Dit zal onderzoek en innovatie bevorderen, de industriële basis van de EU stimuleren en onderwijs en opleiding bevorderen met het oog op onze paraatheid. Het zal leiden tot intensievere samenwerking tussen de cyberdefensieactoren van de EU en de lidstaten, en tot de ontwikkeling van mechanismen om vermogens op EU-niveau te kweken, onder meer in het kader van GVDB-missies en -operaties. En het zal ook leiden tot intensievere samenwerking met gelijkgestemde partners op het gebied van cyberdefensie, met name de NAVO. Een nieuwe Europese **wet inzake cyberweerbaarheid** zal onze gemeenschappelijke aanpak ten aanzien van cyberinfrastructuur en -normen versterken. We zullen werken aan de opbouw van een Europese infrastructuur van centra voor beveiligingsoperaties.

Conform de EU-cyberbeveiligingsstrategie van 2020 zullen we de **cyberafweer** van de Unie ontwikkelen door ons vermogen om cyberaanvallen te voorkomen te vergroten door middel van capaciteitsopbouw, vermogensontwikkeling, opleiding, oefeningen, grotere weerbaarheid en een krachtige reactie op cyberaanvallen tegen de Unie, haar instellingen en haar lidstaten met gebruikmaking van alle beschikbare EU-instrumenten. We zullen voorts ons vaste voornemen kenbaar maken onmiddellijk maar ook met langetermijnmaatregelen te zullen reageren op dreigingsactoren die een veilige en open toegang tot de cyberspace aan de EU en haar partners willen ontzeggen. Wij zullen onze partners ondersteunen bij het vergroten van hun cyberweerbaarheid en, in geval van cybercrises, experts van de EU en de lidstaten inzetten om ondersteuning te bieden. Via regelmatige cyberoefeningen zullen we bijdragen aan meer solidariteit en wederzijdse bijstand. We zullen onze capaciteit op het gebied van **cyberinlichtingen** verhogen en zo onze cyberweerbaarheid te vergroten, en daarbij ook effectieve ondersteuning bieden aan onze civiele en militaire GVDB-missies en -operaties en aan onze strijdkrachten. We zullen de interoperabiliteit en informatie-uitwisseling vergroten door samenwerking tussen militaire computercrisisteam (mil CERT), en bij het voeren van defensieve cyberoperaties. We beseffen dat we door een betere cyberbeveiliging onze inspanningen op het land, in de lucht, op zee en in de ruimte effectiever en veiliger kunnen maken.

Onze vrijheid van handelen hangt af een veilige, beveiligde en autonome toegang tot de **ruimte**. We moeten voorbereid zijn op een competitievere en meer betwiste ruimte. Onze toenemende afhankelijkheid van ruimtesystemen en -diensten maakt ons kwetsbaarder voor onverantwoordelijk en bedreigend gedrag van strategische concurrenten. Met de toename van het aantal voorwerpen in een baan om de aarde en de hoeveelheid ruimtepuin groeien ook de risico's en de spanningen. Het EU-ruimtevaartprogramma en andere ruimtevaartinfrastructuur van de Unie en de lidstaten dragen bij tot onze weerbaarheid. Ze bieden essentiële diensten ter vervanging of aanvulling van grondinfrastructuur voor aardobservatie, satellietnavigatie of telecommunicatie. EU-ruimtesystemen moeten veiligheids- en defensieactoren wereldwijde connectiviteit bieden. Daartoe zullen we werken aan het voorstel voor een in de ruimte gestationeerd EU-systeem voor wereldwijde beveiligde communicatie, onder meer via het programma voor beveiligde connectiviteit van de Unie voor 2023-2027.

In het besef dat ruimtemiddelen van de EU onder civiele controle staan, en bewust van het belang van het EU-ruimtevaartprogramma, zijn aanvulling van de huidige ruimtestrategie en versterking van de veiligheids- en de defensiedimensie van de Unie in de ruimte dringend nodig. Een nieuwe **EU-ruimtestrategie voor veiligheid en defensie** zal ons helpen bij het creëren van een gemeenschappelijk begrip van ruimtegerelateerde risico's en dreigingen, bij het ontwikkelen van de nodige reacties en vermogens om beter en sneller te reageren op crises, bij het vergroten van onze weerbaarheid en bij het optimaal benutten van de voordelen en mogelijkheden die de ruimte ons biedt. Een dergelijke strategie moet bijvoorbeeld politieke, operationele, diplomatieke en bestuurlijke dimensies omvatten.

We zullen blijven investeren in **situationeel bewustzijn in de ruimte** om meer inzicht te krijgen in ruimtegerelateerde risico's, dreigingen en kwetsbaarheden, en deze te verminderen. We zullen sterker inzetten op innovatie voor tweërlei gebruik en investeren in vermogensontwikkeling zodat Europa autonome toegang tot de ruimte krijgt. We zullen de toeleveringsketens op het gebied van de ruimtevaart beschermen en in kritieke ruimtevaarttechnologieën investeren, in coördinatie met het Europees Defensieagentschap en het Europees Ruimteagentschap. We zullen ook de weerbaarheid van daarmee samenhangende Europese toeleveringsketens vergroten om de integriteit, de veiligheid en de werking van de ruimtevaartinfrastructuur te waarborgen. We zullen nauw met partners samenwerken om de dreigingen te verminderen, in overeenstemming met de lopende inspanningen binnen de Verenigde Naties voor de ontwikkeling van normen, regels en beginselen voor verantwoordelijk gedrag in de kosmische ruimte. We zullen werken aan een gemeenschappelijke EU-aanpak van ruimteverkeersmanagement, voortbouwend op de gezamenlijke mededeling van de Commissie en de hoge vertegenwoordiger. We zullen oefeningen houden om de weerbaarheid van onze ruimtemiddelen te testen, en in kaart brengen welke middelen we nodig hebben voor het wegwerken van kwetsbaarheden in ons vermogen om snel en ferm op ruimtegerelateerde dreigingen te reageren in nood- of crisissituaties. In aansluiting op het valideren van het Galileo-dreigingsresponsmechanisme zullen we dat ook tot andere componenten van het EU-ruimtevaartprogramma uitbreiden. We streven er ook naar de solidariteit, wederzijdse bijstand en crisisrespons verder te versterken bij aanvallen vanuit de ruimte of dreigingen voor in de ruimte gestationeerde infrastructuur, onder meer door oefeningen.

De **luchtcomponent** is van cruciaal belang voor de bescherming van onze gebieden en bevolkingsgroepen, alsook voor de internationale handel en reizen. Statelijke en niet statelijke actoren tasten onze veiligheid aan, zowel op het grondgebied van de EU als daarbuiten, bijvoorbeeld door passagiersvliegtuigen te kapen en door steeds meer drones en nieuwe technologieën te gebruiken. Wereldwijd is er een proliferatie van geavanceerde militaire vermogens: onbemande luchtvaartuigen, luchtverdedigingssystemen voor middellange en lange afstand en moderne vliegtuigen vormen een groeiend probleem voor het veilige en ongehinderde gebruik van het luchtruim. De vrije en veilige toegang tot het luchtruim wordt ook bedreigd door anti-access/area denial-strategieën van onze concurrenten, met name in ons nabuurschap. In nauwe samenwerking met betrokken belanghebbenden in de burgerluchtvaart en de NAVO zullen we een strategische denkoefening houden om onze onbetwiste toegang tot het luchtruim te behouden.

Voortbouwend op een geactualiseerde versie van de EU-strategie voor maritieme veiligheid en het bijbehorende actieplan zullen we verder investeren in onze **maritieme veiligheid** en mondiale aanwezigheid, en zo onze onbelemmerde toegang tot de volle zee en maritieme communicatieroutes veiligstellen en toezien op de eerbiediging van het internationale zeerecht. Provocerende onwettige handelingen op zee, criminele activiteiten zoals piraterij, illegale handel, geschillen over maritieme gebieden en excessieve claims, ontzegging van toegang en hybride dreigingen, zijn alle factoren die onze maritieme veiligheid ondermijnen. Om onze maritieme belangen en onze kritieke maritieme infrastructuur te beschermen, ook op onze zeebodems, zullen we onze capaciteit voor het verzamelen en verstrekken van accurate informatie en inlichtingen ter versterking van het situationeel bewustzijn vergroten, onder meer door het delen van informatie tussen civiele en militaire actoren. Daarbij zullen we gezamenlijke operationele, vermogens- en technologische oplossingen blijven ontwikkelen, onder meer door optimaal gebruik te maken van het kader van de permanente gestructureerde samenwerking. We zullen het mechanisme van onze **gecoördineerde maritieme aanwezigheid** verder uitwerken en de interactie en coördinatie tussen onze GVDB-marineoperaties en betrokken actoren versterken. Om onze maritieme paraatheid en weerbaarheid te vergroten, zullen we regelmatig marineoefeningen van de marines en kustwachten van de lidstaten organiseren. We zullen ook ten volle gebruikmaken van ons partnerschapsbeleid op maritiem gebied, bijvoorbeeld via havenaanlopen, opleiding en oefeningen evenals capaciteitsopbouw.

Terrorismebestrijding

We zullen onze respons versterken om terrorisme beter **te voorkomen en te bestrijden**. We zullen met onze GVDB- en andere instrumenten partnerlanden ondersteunen, onder meer door middel van diplomatieke betrokkenheid en politieke dialoog, stabilisatie-inspanningen, programma's ter voorkoming en bestrijding van gewelddadig extremisme en samenwerking op het gebied van de rechtsstaat, waarbij de mensenrechten en het internationaal recht volledig worden geëerbiedigd. We zullen onze samenwerking met strategische partners intensiveren, waaronder de VN, en in andere multilaterale fora, zoals het Mondiaal Forum Terrorismebestrijding en de wereldwijde coalitie tegen Daesh. We zullen tevens nieuwe ontwikkelingen aanpakken, zoals het gebruik van nieuwe technologieën voor terrorismefinanciering en de verspreiding van terroristische online-inhoud. We zullen ons netwerk van deskundigen op het gebied van terrorismebestrijding in de EU-delegaties verder versterken.

Bevordering van ontwapening, non-proliferatie en wapenbeheersing

We zullen het kader voor **ontwapening, non-proliferatie en wapenbeheersing** handhaven, ondersteunen en verder bevorderen. We zullen de centrale rol van het Verdrag inzake de niet-verspreiding van kernwapens blijven verdedigen en blijven benadrukken dat alle verplichtingen uit hoofde van het verdrag en de toezeggingen van de vorige toetsingsconferenties moeten worden uitgevoerd, en dat concrete voortgang moet worden gemaakt bij de volledige uitvoering van artikel VI, met als uiteindelijke doel de volledige verwijdering van kernwapens. Wij zijn vastbesloten te streven naar een veiligere en aan minder gevaren blootgestelde wereld voor iedereen, in overeenstemming met de doelstellingen van het verdrag, op een wijze die internationale stabiliteit, vrede en veiligheid bevordert. We moeten onze capaciteiten om immateriële overdrachten te controleren, waar nodig ook van wetenschappelijke kennis, vergroten. Dit houdt in dat de bestaande uitvoercontroleregelingen moeten worden beschermd en aangescherpt. Geconfronteerd met nieuwe uitdagingen die voortvloeien uit nieuwe technologieën, blijft de EU zich inzetten voor het behoud van de structuur voor ontwapening, non-proliferatie en wapenbeheersing. Ook in dit verband is een gecoördineerde aanpak met partners van essentieel belang.

Wat wapenbeheersing betreft, zullen de EU en haar lidstaten hun uitwisselingen en inspanningen met betrekking tot mogelijke oplossingen op het gebied van wapenbeheersing intensiveren, rekening houdend met hun veiligheidsbelangen en in nauwe samenwerking met partners, met name de Verenigde Staten en de NAVO. We zullen hieraan verder werken. We zullen er via post-New START-overeenkomsten op blijven aandringen dat de staten met het grootste nucleaire arsenaal dat arsenaal terugdringen, inclusief strategische en niet-strategische gestationeerde kernwapens, en aandringen op verdere besprekingen over vertrouwenwekkende maatregelen, verificatie, transparantie inzake nucleaire doctrines en op maatregelen ter vermindering van strategische risico's.

Beter bestand worden tegen klimaatverandering, rampen en noodsituaties

Klimaatverandering en milieuaantasting zijn niet alleen bedreigingen op zichzelf maar ook risicomultiplicatoren. De opwarming van de aarde leidt tot **frequentere en extremere weersverschijnselen en natuurrampen**, en de wereldwijde aantasting van ecosystemen, die onze planeet kwetsbaarder maken en aan risico's blootstellen. Dit vergroot het potentieel voor sociale, economische en politieke instabiliteit en conflicten in kwetsbare landen. Klimaatverandering en milieuaantasting hebben een impact op essentiële energie-infrastructuur, landbouwactiviteiten en de beschikbaarheid van natuurlijke hulpbronnen, en vergroten zo de sociale ongelijkheden en stellen kwetsbare gemeenschappen bloot aan nieuwe soorten risico's. Het heeft dus ook rechtstreekse gevolgen voor onze veiligheid en defensie. De overgang naar klimaatneutrale economieën kan sociale, economische en politieke gevolgen hebben waardoor het aantal potentiële conflictsituaties kan toenemen. We beoordelen verder de verschillende effecten van klimaatverandering en milieuaantasting op de mondiale en regionale veiligheid, alsook op onze strijdkrachten en onze GVDB-missies en operaties. We zullen de veiligheids- en defensiesector van de Unie en onze GVDB-verbintenissen aanpassen - ook de ecologische voetafdruk van onze GVDB-missies en -operaties - en de energie- en hulpbronnefficiëntie vergroten, conform het doel van klimaatneutraliteit in 2050 overeenkomstig de Europese Green Deal, echter zonder afbreuk te doen aan de operationele effectiviteit. Daartoe zullen groene technologie en duurzame digitalisering binnen de strijdkrachten en de defensiesector in het algemeen een belangrijker rol krijgen. We zullen ook overwegingen omtrent klimaatverandering en het milieu mainstreamen in het geheel van onze civiele en militaire GVDB-missies en -operaties. Voorts zullen we onze analysecapaciteiten en systemen voor vroegtijdige waarschuwing versterken ten aanzien van de specifieke veiligheidsuitdagingen die hun oorsprong vinden in de klimaatverandering en in de mondiale transitie naar een klimaatneutrale, hulpbronnefficiënte en circulaire economie.

Om op grote crises te reageren is een geïntegreerde aanpak essentieel. Tijdens de COVID-19-pandemie - en bij de crisis in Afghanistan - is gebleken hoe belangrijk het is er beter in te slagen onze burgers te **redden en te evacueren** wanneer die buiten onze grenzen gevaar lopen. Evenzeer is gebleken dat de strijdkrachten in **complexe crises** een belangrijke rol kunnen spelen. De militaire actoren in de lidstaten kunnen aanzienlijke middelen inzetten bij de ondersteuning van civiele actoren bij rampenrespons op gebieden als logistieke, medische en beveiligingssteun en -infrastructuur. Voortbouwend op de bestaande structuren van de Militaire Staf van de EU, zoals de cel transportplanning van de EU, en de mechanismen voor humanitaire en rampenhulp van de Commissie zullen we onze militaire-bijstandsvermogens verbeteren en zorgen voor effectieve coördinatie tussen civiele en militaire autoriteiten op nationaal en Unieniveau. Daardoor zullen bij toekomstige noodsituaties en rampen militaire actoren als laatste toevlucht gereed zijn om assistentie te leveren aan de civiele autoriteiten. De Militaire Staf van de EU kan ook bijdragen aan de coördinatie van logistieke steun en bijstand aan lidstaten en derde landen in een crisis, alsook aan de toepassing van EU-instrumenten zoals de Europese Vredesfaciliteit of, op verzoek van de lidstaten, de clausule inzake wederzijdse bijstand, dit in lijn met Verdrag betreffende de Europese Unie. Ook de crisisresponsmechanismen van de EDEO, onze consulaire ondersteuning en veiligheid ter plaatse zullen worden herzien en versterkt om de lidstaten beter te helpen bij het beschermen en redden van hun burgers in het buitenland, en om onze EU-delegaties te ondersteunen bij het evacueren van personeel. In coördinatie met het Uniemechanisme voor civiele bescherming zullen we ondersteuning bieden voor civiele rampenhulp, en we moeten ervoor zorgen dat we onze burgers veilig kunnen evacueren uit gebieden die zijn getroffen door een natuurramp of een door de mens veroorzaakte ramp. Voorts zullen we zorgen voor nauwere coördinatie met de VN en de NAVO in dit verband.

Doelstellingen

Wij moeten zo goed mogelijk voorbereid zijn op snel opkomende uitdagingen. We zullen onze weerbaarheid sterk vergroten. Met de ontwikkeling van een toolbox tegen hybride dreigingen zullen we onze instrumenten bundelen om die dreigingen beter tegen te gaan. Dat betekent ook dat we onze cyberdefensie en cyberbeveiliging zullen versterken en een grotere capaciteit zullen ontwikkelen om buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging te ontmoedigen en tegen te gaan. Daarnaast moeten we in staat zijn onze toegang tot en aanwezigheid op volle zee, in de lucht, en in de kosmische ruimte veilig te stellen. We streven ernaar beter bestand te worden tegen klimaatrisico's en door de mens veroorzaakte rampen en natuurrampen, en tegelijkertijd naar een klimaatneutrale EU-aanwezigheid op de grond. Ook zullen we ons vermogen om onze burgers te redden en te evacueren wanneer ze buiten onze grenzen aan risico's blootstaan, vergroten. Al deze inspanningen dragen bij tot de versterking van onze solidariteit en wederzijdse bijstand.

Inlichtingen en beveiligde communicatie

- Uiterlijk eind 2022 zal de gezamenlijke capaciteit op het gebied van inlichtingenanalyse in nauwe samenwerking met de inlichtingendiensten van de lidstaten de **EU-dreigingsanalyse** herevalueren. Deze regelmatige en gestructureerde evaluaties zullen ten minste om de drie jaar worden uitgevoerd, of eerder indien de veranderende strategische en veiligheidscontext dit vereist.
- Uiterlijk in 2025 zullen we onze **gezamenlijke capaciteit op het gebied van inlichtingenanalyse** versterken met meer middelen en capaciteiten. Uiterlijk in 2025 zullen we ook het **Satellietcentrum van de EU** versterken om onze autonome geospatiale inlichtingencapaciteit te vergroten.
- Ter vergemakkelijking van de uitwisseling van informatie, met inbegrip van gerubriceerde informatie, roepen we de EU-instellingen, -organen en agentschappen op om in 2022 aanvullende **normen en regels voor het waarborgen van cyberbeveiliging en informatiebeveiliging** vast te stellen.

Hybride dreigingen, cyberdiplomatie en buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging

- In 2022 zullen we onze **EU-toolbox tegen hybride dreigingen** ontwikkelen, die een kader moet bieden voor een gecoördineerde respons op hybride campagnes die de EU en haar lidstaten treffen en die bijvoorbeeld preventieve, coöperatieve, stabiliserende, beperkende en herstellende maatregelen kan omvatten en solidariteit en wederzijdse bijstand kan ondersteunen. Het zal bestaande en mogelijke nieuwe instrumenten samenbrengen, waaronder de oprichting van EU-teams voor snelle respons op hybride bedreigingen om de lidstaten, GVDB-missies en -operaties en partnerlanden te ondersteunen bij het tegengaan van hybride dreigingen. Op basis van de sectorale referentiescenario's inzake hybride weerbaarheid van de EU en de huidige veiligheidssituatie zullen we lacunes, behoeften en maatregelen vaststellen om deze aan te pakken. Ook het EU-protocol voor de bestrijding van hybride dreigingen zal worden herzien.
- In 2022 zullen we het **instrumentarium voor cyberdiplomatie** verder uitbreiden, met name door nieuwe responsmaatregelen te verkennen.

- In 2022 zullen we een **toolbox tegen buitenlandse informatiemani­pula­tie en in­men­ging** ontwik­kelen. Daarmee zullen we de dreiging beter kunnen opsporen en analyseren en er beter op kunnen reageren, onder meer door de daders de rekening te presenteren. We zullen de strategische communicatievermogens van de EU verder versterken en desinformatie tegengaan. Uiterlijk in 2023 zullen we een geschikt mechanisme met eigen dataruimte creëren voor het systematisch vergaren van gegevens over incidenten, teneinde een gemeenschappelijke visie op buitenlandse informatiemani­pula­tie en in­men­ging te ontwik­kelen. Uiterlijk in 2024 zullen alle GVDB-missies en -operaties volledig worden voorzien van vermogens en middelen om de betreffende instrumenten van deze toolbox in te zetten.

Strategische domeinen

- In 2022 zullen we het **cyberdefensiebeleid** van de EU verder ontwik­kelen om ons te beschermen en te verdedigen tegen cyberaanvallen en deze op te sporen en tegen te gaan. In 2022 zal een nieuwe Europese **wet inzake cyberweerbaarheid** worden voorgesteld en zal verder worden gewerkt aan de **gezamenlijke cybereenheid**.
- Eind 2023 zullen we een **EU-ruimte­strategie voor veiligheid en defensie** aannemen. We zullen eind 2022 met het valideren van het Galileo-dreigingsresponsmechanisme beginnen en dat uitbreiden tot andere componenten van het programma. Eind 2022 zullen we het gebruik van mechanismen voor solidariteit, wederzijdse bijstand en crisisrespons onderzoeken bij aanvallen vanuit de ruimte of dreigingen voor in de ruimte gestationeerde infrastructuur. Daartoe zullen we ook oefeningen voor het testen van de solidariteit en de reactie op ruimtegebeurtenissen en -incidenten houden, die verder ten goede zullen komen aan onze gemeenschappelijke strategische benadering van de ruimte.
- Op basis van een geactualiseerde maritieme veiligheidsstrategie van de EU zullen we uiterlijk in 2025 de EU-bewustzijnsmechanismen in verband met **maritieme veiligheid**, zoals de gemeenschappelijke gegevensuitwisselingsstructuur (CISE) en de maritieme bewaking (MARSUR), verder ontwik­kelen en versterken om de interoperabiliteit te bevorderen, de besluitvorming te vergemakkelijken en verhoogde operationele effectiviteit te ondersteunen. We zullen de zichtbaarheid van onze aanwezigheid ter zee binnen en buiten de EU verder vergroten, onder meer via havenaanlopen, opleiding en oefeningen evenals capaciteitsopbouw.
- Eind 2022 zullen we met betrekking tot de **luchtcomponent** werk maken van een strategische reflectie om een vrije, veilige en beveiligde Europese toegang tot het luchtruim te waarborgen.

Terroris­mebestrijding

- We zullen onze samenwerking met strategische partners en binnen multilaterale fora intensiveren, en het netwerk van experts op het gebied van terrorismebestrijding in de EU-delegaties verder versterken. Uiterlijk begin 2023 zullen we de EU-instrumenten en -programma's evalueren die bijdragen tot het opbouwen van de capaciteiten van de partners tegen terrorisme, teneinde deze effectiever te maken, met inbegrip van de bestrijding van terrorismefinanciering.

Bevordering van ontwapening, non-proliferatie en wapenbeheersing

- Uiterlijk in 2023 zullen we concrete **EU-acties ter ondersteuning van ontwapenings-, non-proliferatie- en wapenbeheersingsdoelstellingen** versterken. We zullen met name onze steun aan partners opvoeren en hen helpen sancties en controleprocedures volledig uit te voeren. We zullen blijven oproepen tot het sluiten van nieuwe post-New START-overeenkomsten.

Klimaatverandering, rampen en noodsituaties

- Uiterlijk eind 2023 zullen de lidstaten met het oog op volledige uitvoering van de routekaart voor **klimaatverandering en defensie** nationale strategieën uitstippelen om de strijdkrachten op klimaatverandering voor te bereiden. Uiterlijk in 2025 zullen alle missies en operaties een milieuadviseur krijgen en over hun milieuvoetafdruk rapporteren.
- We zullen verbetering brengen in het **vermogen van de strijdkrachten van de lidstaten om civiele autoriteiten te ondersteunen** in noodsituaties, zowel bij de planning als de uitvoering, en tevens de coördinatie tussen civiele en militaire autoriteiten op alle niveaus versterken. Dit omvat levensechte en gezamenlijke oefeningen met scenario's over rampenhulp, alsmede humanitaire bijstand conform de humanitaire beginselen. Uiterlijk in 2023 zullen we de **structuren voor crisisrespons van de EDEO**, met inbegrip van het **Situatiecentrum**, versterken om beter te kunnen reageren op complexe noodsituaties, zoals evacuatie- en reddingsoperaties in het buitenland, in nauwe samenwerking met het Coördinatiecentrum voor respons in noodsituaties.

4. INVESTEREN

In lijn met de agenda van Versailles, gezien de uitdagingen waarmee wij worden geconfronteerd en om onze burgers beter te kunnen beschermen, moeten wij, met inachtneming van het specifieke karakter van het veiligheids- en defensiebeleid van bepaalde lidstaten, resoluut meer en beter investeren in defensievermogens en in innovatieve technologieën, zowel op EU- als op nationaal niveau. We moeten onze defensievermogens vergroten en onze strijdkrachten toerusten voor de uitdagingen van de wereld waarin we leven. We moeten doortastender en sneller te werk gaan om **lacunes in de kritieke vermogens** op te vullen, versnippering weg te werken, volledige interoperabiliteit van onze strijdkrachten te verwezenlijken en in de hele Unie een weerbare, competitieve en innovatieve Europese technologische en industriële defensiebasis te versterken die ook grensoverschrijdende deelname van kleine en middelgrote ondernemingen garandeert. We beseffen dat meer investeren in vermogensontwikkeling in samenwerkingsverband voor meer efficiëntie zorgt doordat de schaalvoordelen groter worden en er doeltreffender wordt opgetreden. Het ondersteunt ook Europese innovatoren en fabrikanten. Om de uitdagingen van een gevaarlijkere wereld het hoofd te kunnen bieden en weerbaarder te zijn, is het van cruciaal belang dat in sommige kritieke technologiegebieden technologische soevereiniteit wordt bereikt, **strategische afhankelijkheid** in andere gebieden wordt beperkt en de kwetsbaarheid van onze waardeketens wordt verminderd. Samenwerking met gelijkgestemde partners overal ter wereld, op basis van wederkerigheid, is van essentieel belang om de weerbaarheid en voorzieningszekerheid van de EU te versterken en tegelijkertijd de strategische afhankelijkheid te verminderen en de wederzijdse voordelen te vergroten.

Strategische beleidslijnen

In overeenstemming met de toezeggingen die reeds in PESCO-verband zijn gedaan en gelet op de strategische uitdagingen waarmee we worden geconfronteerd, wordt het dringend noodzakelijk om **meer en betere uitgaven te doen**. Daarom zullen wij onze defensie-uitgaven aanzienlijk verhogen, met een aanzienlijk aandeel voor investeringen, met bijzondere aandacht voor vastgestelde strategische tekortkomingen. Wij zullen zorgen voor een gecoördineerde en op samenwerking gebaseerde Europese aanpak voor dergelijke verhoogde uitgaven op lidstaat- of op EU-niveau, om de output te maximaliseren, de interoperabiliteit te vergroten en schaalvoordelen maximaal te benutten. Daartoe zullen wij strategische richtlijnen vaststellen voor de middelen die nodig zijn om te voorzien in onze veiligheidsbehoeften en het volledige gebruik van EU-instrumenten om gezamenlijke investeringen in defensie te stimuleren.

In overeenstemming met ons overeengekomen ambitieniveau zullen we samenwerken om onze strijdkrachten en civiele capaciteiten snel aan te passen zodat ze snel kunnen handelen en kunnen bijdragen aan het veiligstellen van onze belangen en waarden, het vergroten van onze weerbaarheid en het beschermen van de Unie en haar burgers. Daartoe zullen we inzetten op de verdere ontwikkeling van **full-spectrum strijdkrachten** die **beweeglijk** en **mobiel** zijn, **interoperabel**, **technologisch geavanceerd**, **energie-efficiënt** en **weerbaar**. Overeenkomstig het beginsel van één set strijdkrachten blijven deze strijdkrachten de bevoegdheid van de lidstaten en kunnen ze ook in andere verbanden worden ingezet.

We zullen **de planning en de ontwikkeling van defensievermogens** van de EU aanpassen, met name door de vermogensplanningsscenario's van het hoofddoelproces te herzien om deze beter af te stemmen op de operationele realiteit en strategische prognoses en de nodige vermogens voor GVDB-missies en -operaties beschikbaar te stellen. Die scenario's omvatten het snel inzetten van militaire vermogens in een non-permissive environment, alsmede het reageren op hybride dreigingen, het zeker stellen van toegang tot strategische domeinen zoals de volle zee, het luchtruim, de cyber- en de kosmische ruimte, en het verlenen van militaire bijstand aan civiele autoriteiten. We zullen strategische planningselementen nader bepalen, zoals responstijd, duur, omgeving, afstand en gelijktijdigheid van operaties die nodig zijn om de vermogensplanningsscenario's aan te passen. De resultaten van het hoofddoelproces zullen een essentiële bijdrage blijven aan het vermogensontwikkelingsplan, dat toekomstige tendensen op het gebied van defensievermogens en technologische perspectieven omvat.

We moeten ervoor zorgen dat alle defensie-initiatieven en instrumenten voor vermogensplanning en -ontwikkeling van de EU worden ingebed in de **nationale defensieplanning**. We zullen ervoor blijven zorgen dat de resultaten van deze processen consistent blijven met die van de respectieve NAVO-processen. Dit zal de paraatheid, de soliditeit en interoperabiliteit van onze ene set strijdkrachten vergroten.

Teneinde onze civiele GVDB-missies effectiever te maken, zullen we een civiel capaciteits- en vermogensproces ontwikkelen om de behoeften van civiele GVDB-missies beter te structureren en collectief aan te pakken, op basis van scenario's waarin ook rekening wordt gehouden met nieuwe dreigingen. De invoering van het **Strategic Warehouse** en het **missieondersteuningsplatform** hebben bijgedragen tot ons vermogen om uitrusting en diensten te leveren voor civiele GVDB-missies. We zullen niet alleen zorgen voor hooggekwalificeerd en goed opgeleid personeel, maar zullen er ook op toezien dat de nodige uitrusting nog sneller aan civiele missies kan worden geleverd, met inbegrip van uitrusting waarmee missies in less permissive environments kunnen opereren.

Coherente en ambitieuze vermogens

Een aantal lidstaten is in een bilateraal of multilateraal kader begonnen met de ontwikkeling van cruciale **projecten inzake strategische vermogens**, zoals luchtvaartuigsystemen van de volgende generatie, een Eurodrone, een nieuwe klasse van Europese marineschepen en het Main Ground Combat System. Deze projecten zullen in de toekomst een concreet verschil maken voor de Europese veiligheid en defensie en zullen na verloop van tijd tot convergentie leiden. De uitvoering van de aanbevelingen die in het kader van de gecoördineerde jaarlijkse evaluatie inzake defensie zijn overeengekomen, zal in dit verband van essentieel belang zijn.

We moeten niet alleen investeren in toekomstige vermogens en innovatie, maar we moeten ook beter gebruikmaken van vermogensontwikkeling in samenwerkingsverband en van het bundelen van inspanningen, en onder meer nagaan of taakspecialisatie tussen de lidstaten mogelijk is. We zullen voortbouwen op succesvolle voorbeelden zoals de Europese multinationale vloot van multifunctionele tank- en transportvliegtuigen.

In EU-verband en met name via de permanente gestructureerde samenwerking en het Europees Defensiefonds wordt er reeds gewerkt aan de ontwikkeling van commando- en controlesystemen, pantservoertuigen, raketsystemen en artillerie, patrouillekorvetten, onbemande lucht- en maritieme systemen, vermogens op het gebied van elektronische oorlogsvoering, ruimtebewaking, snelle cyberrespons en hoogtechnologische opleidingssystemen. We zullen verder investeren in **strategic enablers**, en meer algemeen in de vermogens die nodig zijn om het volledige scala aan missies en operaties uit te voeren, zoals vermeld in ons overeengekomen ambitieniveau. We zullen onze inspanningen nog opvoeren om tekorten aan kritieke vermogens weg te werken, bijvoorbeeld wat betreft strategisch luchttransport, ruimtegebaseerde connectiviteit en communicatiemiddelen, amfibische vermogens, medische uitrusting, cyberdefensievermogens en vermogens inzake inlichtingen, surveillance en verkenning, en op afstand bestuurde luchtvaartuigsystemen.

We moeten versnippering terugdringen en vermogens van de volgende generatie ontwikkelen. Daartoe zullen we de aanbevelingen van het allereerste verslag betreffende de **gecoördineerde jaarlijkse evaluatie inzake defensie** (gepubliceerd in 2020) opvolgen, waarin de overeengekomen zes aandachtsgebieden inzake vermogens zijn opgenomen die baat zouden hebben bij nauwere defensiesamenwerking tussen de lidstaten. Het gaat om gevechtstanks, troepensystemen, een Europees patrouille-oppervlakteschip, anti-access/area denial-capaciteiten en systemen ter bestrijding van onbemande luchtvaartuigen, defensie in de ruimte en toegenomen militaire mobiliteit.

Teneinde snel te kunnen optreden en onze burgers te beschermen, zullen we samenwerken om kritieke lacunes weg te werken. We zullen ten volle gebruikmaken van de permanente gestructureerde samenwerking en het Europees Defensiefonds om interoperabele zeer hoogwaardige systemen en geavanceerde technologieën te ontwikkelen. We zullen ons inzetten voor de ontwikkeling van de volgende strategische vermogens door middel van samenwerkingsprojecten, meer bepaald:

- Voor de **landcomponent** zal het vermogen van de Unie om crisisbeheersingsoperaties uit te voeren en haar technologische voordeel op de grond te bewaren, ook in omgevingen met hoge dreigingsintensiteit, van essentieel belang zijn. De aanzet zal worden gegeven voor een integrale vermogenscluster te land, met het oog op de verbetering, modernisering en geleidelijke vervanging van de huidige grote platforms en bijbehorende logistieke systemen. De aandachtsgebieden troepensystemen en gevechtstanks zullen een belangrijke bijdrage aan deze inspanningen vormen.
- Voor de **zeecomponent** zijn, om te komen tot een assertievere aanwezigheid op zee van de Unie en om macht te kunnen uitstralen, hoogwaardige marineplatforms nodig, waaronder onbemande platforms voor oppervlakte- en onderwatercontrole. Het aandachtsgebied Europees patrouille-oppervlakteschip zal een belangrijke stap in deze richting zijn.
- Met het oog op het vestigen en behouden van ons voordeel **in de luchtcomponent** moeten volledig interoperabele vermogens van de volgende generatie worden ontwikkeld, met name toekomstige gevechtssystemen en luchtafweersystemen. We zullen de geplande toekomstige gevechtssystemen, waaronder op afstand bestuurde luchtvaartuigsystemen, geleidelijk aan op een interoperabele wijze integreren in bestaande vloten van luchtgevechtssystemen. De inspanningen op het gebied van belangrijke faciliterende factoren moeten eveneens worden voortgezet, met name het vermogen inzake strategisch luchttransport. Het aandachtsgebied anti-access/area denial-capaciteiten en systemen ter bestrijding van onbemande luchtvaartuigen draagt bij aan de luchtverdedigingsdimensie van deze inspanningen.
- Voor de **ruimtecomponent** zullen we nieuwe sensoren en platforms met geavanceerde technologie ontwikkelen waardoor de Unie en haar lidstaten vlotter toegang tot de ruimte zullen krijgen en haar in de ruimte gestationeerde infrastructuur beter zullen kunnen beschermen. Dit houdt met name de ontwikkeling in van aardobservatie vanuit de ruimte, alsmede technologieën voor situationeel bewustzijn in de ruimte en in de ruimte gestationeerde communicatie- en navigatiediensten, die van cruciaal belang zijn voor onafhankelijke besluitvorming. Het aandachtsgebied defensie in de ruimte is een eerste stap in die richting.
- Op **cybergebied** moeten onze strijdkrachten op gecoördineerde, geïnformeerde en efficiënte wijze opereren. Daarom zullen we nieuwe technologieën ontwikkelen en intensief gebruiken – met name kwantumcomputing, artificiële intelligentie en big data – om comparatieve voordelen te behalen, ook wat betreft cyberresponsoperaties en informatiesuperioriteit. Cyberdefensie is van het grootste belang opdat het aandachtsgebied toegenomen militaire mobiliteit zijn volledige potentieel als essentiële faciliterende factor kan verwezenlijken.

We zullen onze samenwerking op het gebied van vermogensontwikkeling intensiveren, met name door middel van de **permanente gestructureerde samenwerking**. Concreet betekent dit dat lidstaten die deelnemen aan de permanente gestructureerde samenwerking, al hun verdergaande verbintenissen uiterlijk in 2025 moeten nakomen. In 2025 zal een derde van de 60 lopende projecten in het kader van de permanente gestructureerde samenwerking het verwachte vermogen opleveren en de doelstellingen halen. Naast deze concrete resultaten is het de bedoeling nog verder te gaan door de overeengekomen vermogensprioriteiten uit te voeren en nieuwe ambitieuze projecten te ontwikkelen. We zullen de nakoming van deze verbintenissen nauwgezet evalueren teneinde in 2025 overeenstemming te kunnen bereiken over nieuwe verbintenissen om de samenwerking op defensiegebied verder te verdiepen.

Een aanzienlijke versterking en benutting van het volledige potentieel van de financieringsinstrumenten van de EU, met name het **Europees Defensiefonds**, is van cruciaal belang om onze defensievermogens te versterken en de strijdkrachten van de lidstaten toe te rusten voor de toekomstige slagvelden. Wij zullen de samenwerking en capaciteiten verder stimuleren, zodat industriële samenwerking op defensiegebied binnen de EU de norm wordt. Dit zal het potentieel van bredere financiële instrumenten van de EU ter ondersteuning van de samenwerking tussen de lidstaten op defensiegebied, van ontwerp tot verwerving, maximaliseren. Dit betekent ook dat we bereid moeten zijn om het Europees Defensiefonds een adequaat financieel gewicht op lange termijn te geven dat is afgestemd op de toegenomen ambitie op Unieniveau. We zullen gezamenlijke defensie-investeringen op EU-niveau, inclusief onderzoek en technologie, versterken en als pressiemiddel gebruiken. We zullen het potentieel van synergie met andere financiële instrumenten van de EU zoals Horizon Europa, het programma Digitaal Europa, de Connecting Europe Facility, het ruimtevaartprogramma van de EU, de Europese Innovatieraad en het InvestEU-programma ten volle benutten. Om de defensie-industrie van de EU concurrerender te maken, zullen we de gezamenlijke aankoop van defensievermogens die in samenwerking met de EU worden ontwikkeld, verder stimuleren. Hiervoor zijn verdere besprekingen nodig over de voorstellen van de Commissie, onder meer inzake een btw-ontheffing, nieuwe financieringsoplossingen en een mogelijke versterking van het bonussysteem van het EDF.

We zullen ook voortgaan met de stroomlijning en geleidelijke verdere convergentie van onze wapenuitvoercontrolepraktijken voor defensievermogens die gezamenlijk zijn ontwikkeld, met name in EU-verband, zodat door het Europees Defensiefonds gefinancierde producten kunnen profiteren van adequate en concurrerende toegang tot internationale markten, in lijn met het gemeenschappelijk standpunt van de Raad uit 2008 tot vaststelling van gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer van militaire goederen en technologie, zonder afbreuk te doen aan soevereine besluiten van de lidstaten.

We zullen zorgen voor een maximale **samenhang tussen de initiatieven van de EU op defensiegebied**: de gecoördineerde jaarlijkse evaluatie inzake defensie, de permanente gestructureerde samenwerking en het Europees Defensiefonds. In dit verband zal de hoge vertegenwoordiger/vicevoorzitter/hoofd van het Europees Defensieagentschap jaarlijkse bijeenkomsten van de ministers van Defensie over EU-defensie-initiatieven inzake vermogensontwikkeling voorzitten en daarbij volop gebruikmaken van alle bestaande formats.

Innovatie, disruptieve technologieën en vermindering van strategische afhankelijkheid

Opkomende en disruptieve technologieën, zoals **artificiële intelligentie**, kwantumcomputing, geavanceerde aandrijving, bio- en nanotechnologie en nieuwe materialen en industriële capaciteiten leiden tot ingrijpende veranderingen in militaire aangelegenheden en defensiemarkten. We investeren al collectief in **defensie-innovatie** door civiel, ruimtevaart- en defensieonderzoek te combineren en nieuwe normen te ontwikkelen. Maar we zullen onze inspanningen opvoeren, zowel op nationaal niveau als door een ambitieuzer gebruik van de EU-instrumenten, om beter voorbereid te zijn op de toekomstige slagvelden en de technologie van de volgende generatie. We zullen zorgen voor een ambitieuze uitvoering van het actieplan voor synergie tussen de civiele, defensie- en ruimtevaartindustrieën. Ook richten wij, in partnerschap met de Commissie, binnen het Europees Defensieagentschap een **innovatiehub voor defensie** op om de samenwerking op het gebied van defensie-innovatie tussen de lidstaten te intensiveren en te coördineren. In dit verband zullen wij op het gebied van disruptieve technologieën zorgen voor synergie met de acties van de Europese Innovatieraad en het Europees Defensiefonds. De Commissie zal, in samenwerking met het Europees Defensieagentschap, een EU-innovatieregeling voor defensie ontwikkelen om de innovatie op het gebied van veiligheid en defensie voor de EU en haar lidstaten te versnellen.

Een **innovatieve, concurrerende en weerbare Europese technologische en industriële defensiebasis** die voorzieningszekerheid en de allernieuwste technologieën garandeert, is belangrijker dan ooit en essentieel voor werkgelegenheid, handel, investeringen, veiligheid en onderzoek in de EU. De Europese defensiesector kan ook bijdragen tot groei en duurzaam economisch herstel na de pandemie. Het is zaak deze defensiebasis ten volle en snel te laten profiteren van civiele innovatiecycli en bestaande obstakels weg te nemen. Ook zullen we investeren in technologieën voor tweërlei gebruik. Dat is cruciaal omdat onze strategische concurrenten snel investeren in kritieke technologieën en onze **toeleveringsketens** en onze toegang tot hulpbronnen in het gedrang brengen. Nu het technologische landschap grondig verandert, biedt ons nieuwe samenwerkingskader ons de gelegenheid om de zaken van meet af aan Europees aan te pakken, en de versnippering en inefficiëntie van het verleden achter ons te laten. We zullen onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie stimuleren en onze strategische afhankelijkheid van kritieke technologieën en waardeketens verminderen. In de routekaart van de Europese Commissie inzake kritieke technologieën voor veiligheid en defensie wordt een methode voorgesteld om deze uitdagingen aan te pakken door middel van nauwere samenwerking tussen de EU en de lidstaten. Dit kan ook de Europese economie en toeleveringsketens veerkrachtiger helpen maken in overeenstemming met de Global Gateway van de EU.

Investeren in innovatie en beter gebruikmaken van civiele technologie op defensiegebied is cruciaal voor het versterken van onze **technologische soevereiniteit**, het verminderen van strategische afhankelijkheid en het behoud van intellectuele eigendom in de EU. Via het EU-waarnemingscentrum voor kritieke technologieën zullen we die strategische afhankelijkheid in de veiligheids- en defensiesector blijven monitoren en in kaart brengen. Ook het actieplan opkomende en disruptieve technologieën van het EDA zal daaraan bijdragen. We zullen ook synergie bevorderen tussen onderzoek en innovatie op civiel, defensie- en ruimtevaartgebied en er komen investeringen in cruciale en opkomende technologieën en in innovatie voor veiligheid en defensie. Ten behoeve van onze Europese technologische en industriële defensiebasis zal de veerkracht van onze toeleveringsketens en de toegang van onze industrieën tot particuliere financiering moeten worden vergroot. De Europese Investeringsbank moet ook al haar instrumenten inzetten om hieraan bij te dragen. Het is evenzeer belangrijk ervoor te zorgen dat horizontaal EU-beleid, zoals initiatieven inzake duurzame financiering, blijft aansluiten bij de inspanningen van de Europese Unie om de Europese defensie-industrie **voldoende toegang tot publieke en private financiering en investeringen te bieden**. Het blijft van cruciaal belang om ten volle gebruik te maken van het EU-kader en de nationale mechanismen voor de **screening van buitenlandse directe investeringen** teneinde risico's voor de veiligheid en de openbare orde, met inbegrip van risico's in verband met investeringen in de defensiesector, in kaart te brengen en te verminderen. We zullen nog andere voorstellen onderzoeken om de risico's te beperken voor bedrijven die kritieke technologieën en producten produceren en die overname moeten vrezen door spelers van buiten de EU. In alle lidstaten moeten zo spoedig mogelijk nationale screeningmechanismen worden ingesteld. Daarnaast moeten de instrumenten ter bestrijding van extraterritoriale maatregelen en pogingen tot economische dwang van derde landen met gevolgen voor de strategische belangen en het bedrijfsleven van de EU, verder worden versterkt. Op het gebied van cyberbeveiliging zullen we het Europees Kenniscentrum voor cyberbeveiliging snel operationeel maken teneinde een sterk Europees **ecosysteem voor de cybersector en -technologie** tot stand te brengen, in cyberbeveiliging gespecialiseerde bedrijven te ondersteunen en de vaardigheden op het gebied van cyberbeveiliging en cyberdefensie op EU-niveau verder te verbeteren.

De ontwikkeling van **opkomende en disruptieve technologieën**, onder meer via de specifieke begroting in het kader van het Europees Defensiefonds, is cruciaal om militair in het voordeel te blijven. Onze concurrenten maken steeds vaker gebruik van strategische technologieën en gegevens zonder bestaande **internationale normen en regelgeving** in acht te nemen. We hebben derhalve een beter analytisch inzicht nodig in tendensen inzake opkomende en disruptieve technologieën, en in de afhankelijkheid ervan, en in de wijze waarop deze steeds vaker door strategische concurrenten worden gebruikt. Daartoe zullen wij het waarnemingscentrum voor kritieke technologieën van de Commissie vragen om voor coördinatie te zorgen, teneinde een volledig inzicht te krijgen in de gebieden van kritieke afhankelijkheid, zoals halfgeleiders, cloudtechnologieën en geavanceerde technologieën, kwantumcomputing en artificiële intelligentie. Ook zullen wij wat dit betreft voortbouwen op de werkzaamheden van het EDA op het gebied van belangrijke strategische activiteiten. We zullen de risico's voor de voorzieningszekerheid beperken en gezamenlijk onze inspanningen opvoeren door samen te investeren in en bescherming te bieden voor technologieën die van cruciaal belang zijn voor veiligheid en defensie. We zullen met alle partners samenwerken om de betreffende ethische en wettelijke normen te bevorderen. In dit verband zal onze samenwerking in VN-verband van essentieel belang zijn, met name wat betreft het definiëren en toepassen van de gemeenschappelijke normen in het Verdrag inzake het gebruik van bepaalde conventionele wapens.

Tot slot moeten we gebruikmaken van innovatie om de **energie-efficiëntie** van de defensiesector te verbeteren, ook bij GVDB-missies en -operaties, zonder de operationele effectiviteit te verminderen. We zullen gemeenschappelijke ijkpunten en normen ontwikkelen voor een intensiever gebruik van hernieuwbare energiebronnen en een grotere weerbaarheid van defensiegerelateerde vitale infrastructuur. Bijzondere nadruk zal worden gelegd op innovatie en normen die de milieuoetadruk van strijdkrachten kunnen helpen verkleinen en die mogelijkheden bieden om waardevolle componenten en schaarse materialen te hergebruiken.

Doelstellingen

Wij zullen onze defensie-uitgaven aanzienlijk verhogen om tegemoet te komen aan onze collectieve ambitie om kritieke militaire en civiele vermogenstekorten te verminderen. Ook zullen we onze Europese technologische en industriële defensiebasis in de hele Unie versterken, die ook de grensoverschrijdende deelname van kleine en middelgrote ondernemingen garandeert. In overeenstemming met de bindende toezeggingen in het kader van de permanente gestructureerde samenwerking zullen de defensie-uitgaven regelmatig in reële termen worden verhoogd om te voldoen aan onze collectieve ambitie op het gebied van defensie. Met het oog op de toekomst zullen we via het Europees Defensiefonds² de gezamenlijke defensie-investeringen op EU-niveau, ook wat betreft onderzoek en technologie, verder verhogen en ten volle benutten. We zullen investeren in kritieke en opkomende technologieën en innovatie, onze strategische afhankelijkheid verminderen, toeleveringsketens beveiligen en onze intellectuele eigendom beter beschermen. Wij zullen ook samenwerken met gelijkgestemde partners overal ter wereld, op basis van wederkerigheid, om de wederzijdse voordelen te vergroten.

Defensie-uitgaven

- Tegen medio 2022 zullen we, met volledige inachtneming van de nationale prerogatieven en onze toezeggingen, ook die welke in andere organisaties zijn aangegaan, van gedachten wisselen over onze nationale **doelstellingen voor meer en betere defensie-uitgaven** om te voorzien in onze veiligheidsbehoeften, de output te maximaliseren, de interoperabiliteit te vergroten en schaalvoordelen ten volle te benutten, onder meer door middel van een gecoördineerde en coöperatieve Europese aanpak en het volledige gebruik van de EU-instrumenten.
- Wij verzoeken de Commissie om, in coördinatie met het Europees Defensieagentschap, uiterlijk medio mei met een **analyse** te komen **van de lacunes op het gebied van defensie-investeringen** en alle verdere initiatieven voor te stellen die nodig zijn om de Europese industriële en technologische defensiebasis te verstevigen.
- De Commissie zal **extra stimulansen ontwikkelen** om gezamenlijke investeringen van de lidstaten in strategische defensievermogens te stimuleren, met name die welke moeten worden ontwikkeld en/of gezamenlijk worden aangekocht in samenwerkingsverbanden van de Europese Unie, en zal in het jaarverslag over de eengemaakte markt verslag uitbrengen over de ontwikkelingen, obstakels en kansen in verband met multinationale projecten op het gebied van defensievermogens.

Vermogensontwikkeling

- Uiterlijk in 2023 zullen wij **ons hoofddoelproces herzien** en de ontwikkeling van militaire vermogens beter op de operationele behoeften doen aansluiten, hetgeen een essentiële bijdrage zal leveren aan het vermogensontwikkelingsplan. Medio 2022 zullen gedetailleerde strategische planningselementen ontwikkeld zijn die nodig zijn om de vermogensplanningsscenario's aan te passen.
- Vanaf 2022 zullen er **jaarlijkse bijeenkomsten van de ministers van Defensie over EU-defensie-initiatieven voor vermogensontwikkeling** worden georganiseerd, voorgezeten door de hoge vertegenwoordiger/vicevoorzitter van de Commissie/hoofd van het Europees Defensieagentschap, waarbij de bestaande formats ten volle benut zullen worden.

² Dit zal gebeuren zonder afbreuk te doen aan het volgende meerjarig financieel kader van de EU.

- Uiterlijk in 2024 zal een **proces voor de ontwikkeling van civiele vermogens** worden opgezet om de vermogensbehoeften te beoordelen, vereisten te ontwikkelen, een analyse van de lacunes uit te voeren en de geboekte vooruitgang periodiek te evalueren in overeenstemming met het nieuwe pact inzake het civiele GVDB.

Strategische vermogens

- We zijn vastbesloten onze EU-defensie-initiatieven aan te wenden om uiterlijk in 2025 kritieke lacunes inzake **strategic enablers** wezenlijk te verkleinen, met name in verband met de snel inzetbare EU-capaciteit zoals strategisch luchttransport, ruimtecommunicatiemiddelen, amfibische vermogens, medische uitrusting, cyberdefensievermogens en vermogens inzake inlichtingen, surveillance en verkenning.
- In dit decennium en ook daarna zullen wij onze vermogensontwikkelingsinspanningen toespitsen op de vermogens van de volgende generatie op alle domeinen, onder meer op het niveau van systemen en subsystemen in de bij de CARD vastgestelde aandachtsgebieden, meer bepaald:
 - Voor de **landcomponent** zullen we als kern van de individuele troepenbescherming en de operationele effectiviteit van alle soorten operaties de troepensystemen moderniseren en een gevechtstanksysteem ontwikkelen als EU-vermogen van de volgende generatie voor zowel conventionele operaties van hoge intensiteit als crisisbeheersingsoperaties.
 - Voor de **zeecomponent** zullen we voor een beter maritiem situationeel bewustzijn en betere troepenbescherming, kust- en offshore-patrouillevaartuigen vervangen door zeer hoogwaardige, in digitale netwerken opgenomen, al dan niet bemande marineplatforms.
 - Voor de **luchtcomponent** zullen we geavanceerde gevechtssystemen ontwikkelen als een volledig interoperabel vermogen van de volgende generatie om het voordeel in de lucht veilig te stellen. Dit zal worden aangevuld met systemen ter bestrijding van onbemande luchtvaartsystemen en zal helpen een Europese norm voor capaciteiten voor anti-access/area denial te vestigen.
 - Voor de **ruimtecomponent** zullen we nieuwe sensoren en platforms voor aardobservatie vanuit de ruimte ontwikkelen, evenals technologieën voor situationeel bewustzijn in de ruimte en in de ruimte gestationeerde communicatiediensten.
 - Op **cybergebied** zullen wij meer doen om onze vermogens te ontwikkelen en aan elkaar te koppelen, zodat wij de nodige weerbaarheid krijgen en op alle operationele gebieden kunnen optreden. Bijzondere aandacht gaat uit naar verhoogde militaire mobiliteit, een essentiële enabler.
- Teneinde in Europa vermogens te kunnen blijven ontwikkelen, zullen wij uiterlijk in 2023 maatregelen nemen om de **toegang tot particuliere financiering** voor de defensie-industrie te bevorderen en te vergemakkelijken, mede door optimaal gebruik te maken van de Europese Investeringsbank.

- We zullen werken aan verdere stimulansen voor op samenwerking gebaseerde investeringen van de lidstaten in **gezamenlijke projecten** en in de **gezamenlijke aankoop** van defensievermogens die in samenwerking met de EU worden ontwikkeld. Dit omvat onder meer:
 - uiterlijk begin 2023 werken aan een voorstel van de Commissie dat **btw-vrijstelling** mogelijk maakt ter ondersteuning van de gezamenlijke aankoop en eigendom van defensievermogens die in samenwerking met de EU zijn ontwikkeld;
 - uiterlijk medio 2023 werken aan toekomstige voorstellen voor **nieuwe financieringsoplossingen** om de gezamenlijke aankoop van strategische defensievermogens van de EU door de lidstaten te vergemakkelijken;
 - naar aanleiding van de tussentijdse evaluatie van het EDF werken aan een mogelijke wijziging van de verordening betreffende het Europees Defensiefonds, om het **bonussysteem van het EDF** aan te passen en te versterken wanneer de lidstaten voornemens zijn de defensievermogens die worden ontwikkeld gezamenlijk te verwerven en/of te bezitten.

Strategische technologieën en strategische afhankelijkheid op het gebied van veiligheid en defensie

- In 2022 zullen wij binnen het Europees Defensieagentschap een **innovatiehub voor defensie** instellen, die zal samenwerken met de Commissie om synergie met de gerelateerde werkgebieden van de Commissie te benutten, met inbegrip van de EU-innovatieregeling voor defensie. De parameters van deze hub zullen worden vastgesteld in het kader van het Europees Defensieagentschap.
- Vanaf 2022 zullen we de strategische afhankelijkheid in de defensiesector verder in kaart brengen via het **EU-waarnemingscentrum voor kritieke technologieën**, en deze verminderen door instrumenten en beleidsmaatregelen van de EU en de lidstaten in te zetten, en mogelijke lacunes in de beschikbare instrumenten en beleidsmaatregelen te onderzoeken. Wij zullen met de Commissie en het EDA samenwerken om van meet af aan een EU-brede strategische gecoördineerde aanpak te ontwikkelen voor kritieke technologieën die van belang zijn voor veiligheid en defensie. Ook zullen wij wat dit betreft voortbouwen op de werkzaamheden van het EDA op het gebied van belangrijke strategische activiteiten. We zullen voort gebruikmaken van het **EU-kader voor de screening van buitenlandse directe investeringen** indien een investering in de defensiesector van de EU een bedreiging vormt voor de veiligheid of de openbare orde. Wij zullen aanvullende voorstellen onderzoeken om deze risico's voor de defensiesector van de EU te beperken.
- Vanaf 2022 zullen we onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie in de hele EU verder stimuleren en **strategisch** minder **afhankelijk** worden van technologieën en waardeketens die van cruciaal belang zijn voor veiligheid en defensie, op basis van de overkoepelende strategische onderzoeksagenda van het EDA en de door de Europese Commissie voorgestelde routekaart inzake kritieke technologieën voor veiligheid en defensie.
- In 2023 zullen we samen met de Commissie het risico voor onze **toeleveringsketens van kritieke infrastructuur** beoordelen, met name op digitaal gebied, om de veiligheids- en defensiebelangen van de EU beter te beschermen.

5. SAMENWERKEN MET PARTNERS

Indien wij de ambitie van de EU om een mondiale strategische speler te worden, willen waarmaken, zijn partnerschappen essentieel. Ook onze partners zullen baat hebben bij een sterkere en slagvaardigere EU op het gebied van veiligheid en defensie. Zij kunnen ons helpen om **de op regels gebaseerde internationale orde en het effectief multilateralisme** met de VN als spil **te handhaven**, internationale normen en standaarden vast te stellen en bij te dragen aan vrede en veiligheid in de hele wereld. We zullen partnerschappen op maat versterken wanneer zij **wederzijds voordelig** zijn, de belangen van de EU dienen en onze waarden ondersteunen, met name wanneer er sprake is van een gezamenlijke inzet voor een geïntegreerde aanpak van conflicten en crises, capaciteitsopbouw en weerbaarheid. Nauwe afstemming op GBVB-kwesties is in dit verband ook cruciaal, met name wat betreft kwesties waarbij gemeenschappelijke belangen op het spel staan. We werken al sinds jaar en dag samen met **partners** en wij streven actief naar hun deelname aan civiele en militaire GVDB-missies en -operaties.

Het is van het grootste belang dat we de mogelijkheden van onze strategische partnerschappen ten volle benutten en dat we de huidige ingrijpende verschuivingen op veiligheidsgebied aanpakken. We zullen blijven investeren in de **weerbaarheid van partners** in buurlanden en daarbuiten, met name via de bredere instrumenten van de Unie voor vrede, veiligheid, nabuurschap, ontwikkeling en samenwerking.

Multilaterale en regionale partners

Het strategisch partnerschap van de EU met de NAVO is van essentieel belang voor onze Euro-Atlantische veiligheid, zoals opnieuw blijkt uit de militaire agressie van Rusland tegen Oekraïne in 2022. De EU blijft zich ten volle inzetten voor verdere versterking van dit belangrijke partnerschap, ook om de trans-Atlantische band te bevorderen. Voortbouwend op de ongekende vooruitgang die sinds 2016 is geboekt bij het versterken van de samenwerking met de **NAVO**, moeten er verdere ambitieuze en concrete stappen worden gezet om gezamenlijke antwoorden te ontwikkelen op bestaande en nieuwe dreigingen en gemeenschappelijke uitdagingen. De in 2016 en 2018 ondertekende gezamenlijke verklaringen vormen de belangrijkste pijlers van deze samenwerking. In aansluiting op deze gezamenlijke verklaringen en bouwend op de beginselen van inclusiviteit, wederkerigheid, openheid en transparantie, en voorts uitgaande van de beslissingsautonomie van beide organisaties, zullen wij onze **nauwe, voor beide partijen voordelige samenwerking** voortzetten. We zullen de lopende samenwerking op het gebied van politieke dialoog, het delen van informatie, crisisbeheersingsoperaties, ontwikkeling van militaire vermogens en militaire mobiliteit verder opvoeren. Ook zullen we onze gezamenlijke werkzaamheden ter verbetering van de maritieme veiligheid en ter bestrijding van hybride dreigingen, waaronder buitenlandse informatiemanipulatie en beveiliging van de cyberspace, alsook de uitvoering van de agenda voor vrouwen, vrede en veiligheid, verdiepen. En we zullen onze samenwerking op het gebied van opkomende en disruptieve technologieën, klimaatverandering en defensie, weerbaarheid en de kosmische ruimte uitbreiden.

Om de **politieke dialoog** te verbeteren, zullen we frequentere en meer inclusieve gezamenlijke bijeenkomsten op hoog niveau tussen de EU en de NAVO organiseren die gericht zijn op strategisch relevante kwesties. Gerichte uitwisselingen via regelmatige gezamenlijke vergaderingen van het Politiek en Veiligheidscomité van de EU en de Noord-Atlantische Raad zullen worden geïntensiveerd. Interacties op stafniveau met de NAVO vormen een kernelement van ons partnerschap, maar dit kan nog worden versterkt door een intensievere strategische communicatie, het coördineren en/of aannemen van gezamenlijke verklaringen en gezamenlijke bezoeken van hoge vertegenwoordigers van de EU en de NAVO. De dialoog en de samenwerking moeten worden versterkt door intensievere uitwisselingen met de NAVO over de evaluatie van de veiligheidssituatie, van **gedeeld situationeel bewustzijn** tot prognoseoefeningen. In dat verband is onze capaciteit om niet-gerubriceerde en gerubriceerde informatie uit te wisselen van cruciaal belang.

De **parallele en gecoördineerde oefeningen** die door de EU en de NAVO worden georganiseerd, maken informatie-uitwisseling mogelijk en verbeteren onze paraatheid om wederzijdse veiligheidsproblemen, inclusief complexe hybride aanvallen, aan te pakken. Onze aanpak van oefeningen zal echter moeten evolueren om effectiever in te spelen op de huidige veranderende geopolitieke en technologische trends. Specifieke, op scenario's gebaseerde besprekingen en de verdere opnemng van **militaire mobiliteit** in toekomstige oefeningen zullen van het allergrootste belang zijn. De overgang naar **gezamenlijke en inclusieve oefeningen** zou een echte gangmaker voor nauwere samenwerking tussen de EU en de NAVO zijn, en een manier om vertrouwen op te bouwen, de interoperabiliteit te verbeteren, en ons partnerschap te verdiepen. Daartoe is adequate informatie-uitwisseling nodig.

Om het op regels gebaseerd multilateralisme en de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties te handhaven, moeten we ons strategisch partnerschap met de **Verenigde Naties (VN)** versterken. Wij zullen zorgen voor samenhang met het VN-optreden op het gebied van vrede en veiligheid en zullen de uitvoering van de aanbevelingen in het verslag van de secretaris-generaal van de VN, "Our Common Agenda", steunen, met inbegrip van de "New Agenda for peace". Wij zullen via politiek overleg op hoog niveau en gezamenlijke verklaringen onze politieke dialoog met de VN aanzienlijk intensiveren.

Via onze civiele en militaire missies en operaties werken we op vele inzetgebieden samen met de VN, maar we kunnen meer doen om de VN-taken en -missies te helpen versterken, overbruggen, vervangen of aanvullen. Wij zullen ons strategisch partnerschap met de VN wat betreft vredesoperaties en crisisbeheersing daarom verdiepen, onder meer via de uitvoering van de nieuwe gezamenlijke prioriteiten voor vredesoperaties en crisisbeheersing 2022-2024. Dit behelst met name nauwere **operationele coördinatie** op de grond, samenwerking op het gebied van noodplanning, en wederzijdse ondersteuning. We zullen dan ook ten volle gebruikmaken van de kaderovereenkomst tussen de EU en de VN inzake wederzijdse steun voor onze respectieve missies en operaties in het veld. Wij zullen ook de agenda voor vrouwen, vrede en veiligheid blijven bevorderen en onze samenwerking met betrekking tot kinderen in gewapende conflicten intensiveren.

Willen de EU en de VN de uitdagingen van de toekomst het hoofd kunnen bieden, dan is een meer dynamische aanpak van **vroegtijdige waarschuwing, conflictpreventie en bemiddeling** nodig. Een gestructureerde informatie-uitwisseling, gezamenlijke horizonverkenning, strategische prognoses en genderresponsieve conflictanalyses kunnen ons helpen optimaal gebruik te maken van onze kennis en deskundigheid. Dit is belangrijk om te kunnen reageren op nieuwe en opkomende uitdagingen zoals klimaatverandering, pandemieën, terrorisme, georganiseerde criminaliteit, opkomende en disruptieve technologieën en hybride dreigingen, waaronder cyberaanvallen en desinformatie.

Ook onze samenwerking met de **Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)** zal worden versterkt, met name op het gebied van conflictpreventie en crisisbeheersing. Bij de ontwikkeling van nauwere operationele banden met de OVSE in de Westelijke Balkan, het oostelijk nabuurschap en Centraal-Azië zullen we nagaan hoe de EU nauwer kan samenwerken met OVSE-missies ter plaatse en haar betrekkingen met het Conflictpreventiecentrum van de OVSE kan versterken. De nadruk zal daarbij liggen op **vertrouwenwekkende maatregelen en informatie-uitwisseling** in verband met vroegtijdige waarschuwing, conflictpreventie, crisisbeheersing, veiligheidsbeheer, hervorming en stabilisering na conflicten. Gezamenlijke activiteiten van de EU en de OVSE, zoals opleiding en uitwisseling van beste praktijken en geleerde lessen, kunnen onze samenwerking bevorderen.

We zullen onze strategische samenwerking met de **Afrikaanse Unie** (AU) verder versterken, op basis van politieke dialoog en operationele inzet, van Somalië tot de Sahelregio. Dit kan worden bereikt door gezamenlijke bezoeken ter plaatse en nauwere coördinatie op het niveau van planning en uitvoering. We zullen streven naar een robuuster en **evenwichtiger** veiligheidspartnerschap met Afrikaanse partners. Daartoe zal de EU nauwere operationele betrekkingen aanknopen met regionale en subregionale organisaties zoals de Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten (Ecowas) en de G5-Sahel, de Ontwikkelingsgemeenschap van Zuidelijk Afrika (SADC) en de Intergouvernementele Ontwikkelingsautoriteit (IGAD). Als betrouwbare veiligheidsverstrekker zal de EU meer inspanningen leveren ter ondersteuning van initiatieven onder Afrikaanse leiding, waaronder vredesoperaties, die bijdragen tot vrede en veiligheid op het Afrikaanse continent. In dit verband zullen wij de uitvoering van het AU-kader voor de naleving van de mensenrechten bevorderen. We zullen met onze Afrikaanse tegenhangers rechtstreekse contacten tussen militairen onderling en tussen politiefunctionarissen onderling ontwikkelen om ons situationeel bewustzijn te vergroten. Voorts zullen wij de trilaterale samenwerking tussen de EU, de VN en de AU versterken en de coördinatie tussen de drie Afrikaanse leden (A3) en de EU-lidstaten in de VN-Veiligheidsraad verbeteren.

Nu de Indo-Pacifische regio steeds belangrijker wordt, zullen we samenwerken met de **Associatie van Zuidoost-Aziatische Staten** (Asean) om het gedeelde bewustzijn en de informatie-uitwisseling over gewelddadig extremisme, chemische, biologische, radiologische en nucleaire dreigingen, cyberbeveiliging, maritieme beveiliging, transnationale criminaliteit, humanitaire hulp, rampenhulp en crisisbeheersing te bevorderen. Met het oog op een volwaardig lidmaatschap van de uitgebreide bijeenkomst van de ministers van Defensie van de Asean zullen we bij elke gelegenheid deelnemen aan gezamenlijke bewustmakingsactiviteiten met de Asean en bijdragen aan haar inspanningen om pan-Aziatische veiligheidsregelingen op te zetten. Met name via het Regionaal Forum van de Asean zullen we onze bijdrage op veiligheidsgebied en onze aanwezigheid in de **Indo-Pacifische regio** verder opvoeren.

De verdere samenwerking met andere regionale organisaties, waaronder de Liga van Arabische Staten (LAS) en de Samenwerkingsraad van de Golf (GCC) zal eveneens verder worden ontwikkeld.

Bilaterale partnerschappen op maat

We zullen op meer coherente, consistente en integrale wijze samenwerken met onze **bilaterale partners** in de hele wereld, onder meer door ons netwerk van militaire adviseurs en experts op het gebied van terrorismebestrijding in EU-delegaties ten volle te gebruiken en te versterken. We gaan door met het opbouwen van **partnerschappen op maat** op basis van gedeelde waarden en belangen, rekening houdend met de intensiteit en de specifieke kenmerken van onze bestaande betrekkingen. Daartoe zullen we in onze politieke dialogen met partners systematischer ingaan op veiligheids- en defensievraagstukken. Daarnaast zullen we om de twee jaar een **EU-partnerschapsforum voor veiligheid- en defensie** bijeenroepen, om onze partners samen te brengen. Op dit forum zullen actuele en thematische kwesties in verband met veiligheid en defensie op hoog politiek niveau besproken kunnen worden. Het zal de Europese Unie de gelegenheid bieden om partners bijeen te brengen en hun steun voor haar bijdrage aan de internationale vrede en veiligheid alsmede de uitdagingen waarmee we worden geconfronteerd, te belichten. Bedoeling is de partnerschappen te versterken door het besef van een gemeenschappelijk doel te laten doordringen. Dit zal helpen om de gecoördineerde internationale inspanningen doeltreffender te maken en zal tegelijkertijd de geloofwaardigheid en legitimiteit van het optreden van de EU vergroten.

Ons partnerschap met de **Verenigde Staten** is van strategisch belang, en we moeten onze samenwerking op het gebied van veiligheid en defensie op een voor beide partijen voordelige wijze verdiepen. We werken al samen met de VS op tal van beleidsterreinen inzake veiligheid en defensie en in het veld. We moeten evenwel voortbouwen op de dynamiek die is gecreëerd door de verklaring van de top EU-VS van juni 2021. De **specifieke strategische dialoog op het gebied van veiligheid en defensie** tussen de EU en de VS is een belangrijke mijlpaal in de consolidatie van het trans-Atlantische partnerschap. De dialoog zal een nauwere en wederzijds voordelige samenwerking bevorderen, meer bepaald op gebieden als respectieve veiligheids- en defensie-initiatieven, ontwapening en non-proliferatie, de gevolgen van opkomende en disruptieve technologieën, klimaatverandering en defensie, cyberdefensie, militaire mobiliteit, de bestrijding van hybride dreigingen, waaronder buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging, crisisbeheersing en de betrekkingen met strategische concurrenten.

Wij zullen onze constructieve betrekkingen met **Noorwegen** verdiepen, de partner waar we de sterkste banden mee hebben via de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte (EER), en met **Canada**, waarmee we al zeer lang samenwerken op het gebied van veiligheid en defensie en onze gezamenlijke betrokkenheid op dat gebied tonen. We waarderen de specifieke dialogen op het gebied van veiligheid en defensie met deze en andere gelijkgestemde partners. We blijven bereid tot een brede en ambitieuze samenwerking op het gebied van veiligheid en defensie met het **Verenigd Koninkrijk**.

Met **Turkije**, dat bijdraagt aan GVDB-missies en -operaties, zullen we blijven samenwerken op gebieden van gemeenschappelijk belang. We blijven streven naar de ontwikkeling van een wederzijds voordelig partnerschap, maar dit vereist dat Turkije evenzeer verdere stappen wil zetten richting samenwerking, aanhoudende de-escalatie en het aanpakken van de zorgpunten van de EU, overeenkomstig de verklaring van de leden van de Europese Raad van 25 maart 2021.

We blijven vastbesloten om **in de Westelijke Balkan** de veerkracht van samenlevingen en democratische processen, politieke instellingen en kritieke infrastructuur te verbeteren, cyberbeveiliging te bevorderen, desinformatie te bestrijden en de inspanningen op het gebied van terrorismebestrijding te ondersteunen. Om de civiele en militaire capaciteit en weerbaarheid in de regio te helpen opbouwen, is nauwe samenwerking met de VN, NAVO en de OVSE van het allergrootste belang. We zijn ingenomen met de regelmatige bijdragen van onze partners in de Westelijke Balkan aan onze GVDB-missies en -operaties.

Gelet op de dreiging voor de soevereiniteit, stabiliteit, territoriale integriteit en het bestuur van onze **oostelijke partners**, zullen we onze samenwerking op het gebied van veiligheid en defensie intensiveren om hen weerbaarder te maken. Wij zullen Oekraïne en zijn bevolking samen met onze internationale partners blijven steunen, onder meer door extra politieke, financiële, humanitaire en logistieke steun. De uitdagingen waarmee Georgië en de Republiek Moldavië worden geconfronteerd, waaronder vijandige inmenging door Rusland en veelvuldig gebruik van militaire instrumenten en hybride tactieken, brengen hun stabiliteit en hun democratische processen in gevaar en hebben rechtstreeks gevolgen voor onze eigen veiligheid. Wij zullen daarom nauw blijven samenwerken met die landen en herhalen onze onwrikbare steun en inzet voor hun soevereiniteit en territoriale integriteit. Als nauwe partners van de EU zullen de specifieke dialogen en samenwerking met Oekraïne, Georgië en de Republiek Moldavië waar nodig worden geïntensiveerd, met name op gebieden als de bestrijding van hybride dreigingen, desinformatie en cyberbeveiliging. We waarderen hun bijdragen aan onze GVDB-missies en -operaties. Ook zullen we onze oostelijke partners helpen om weerbaarheid op te bouwen met behulp van verschillende instrumenten, waaronder bijstandsmatregelen.

In de **zuidelijke buurlanden** zijn de mondiale en regionale uitdagingen toegenomen en is des te duidelijker geworden dat we onderling afhankelijk zijn en dat we nauwere partnerschappen op het gebied van veiligheid en defensie moeten smeden. We onderstrepen met name dat terrorisme, gewelddadig extremisme, radicalisering, cyberdreigingen en hybride dreigingen, georganiseerde criminaliteit, en toenemende problemen inzake irreguliere migratie grote bedreigingen zijn die gevolgen hebben voor de partners aan beide zijden van de Middellandse Zee en vaak onderling verweven zijn. In dit verband zullen we bredere veiligheidspakketten aanbieden aan de partners van het zuidelijk nabuurschap die bereid zijn de samenwerking op een aantal gebieden, waaronder operationele samenwerking, te verdiepen. We onderstrepen voorts dat de EU meer moet investeren in vrede en stabiliteit in het Midden-Oosten en de Golf.

Verbetering van de veiligheid van onze **Afrikaanse partners** blijft een van onze belangrijkste prioriteiten. We zullen gebruikmaken van het volledige scala aan veiligheids- en defensiemiddelen van de EU, met name militaire en civiele missies en operaties, vredes- en stabiliteitsprogramma's, bijstandsmaatregelen en financiële steun. Dit is des te belangrijker aangezien onze strategische concurrenten in toenemende mate aanwezig zijn in Afrika, van de Sahel tot de Hoorn van Afrika. We zullen ons inzetten voor veiligheids- en defensiedialogen en samenwerking met Afrikaanse partners over deze kwesties. We zullen zorgen voor een betere koppeling tussen militaire bijstand, enerzijds, en structurele hervormingen, met inbegrip van beheer van personele middelen, en civiele capaciteitsopbouw en hervorming van de veiligheidssector, anderzijds. We zullen onze partners helpen hun weerbaarheid tegen conventionele en hybride dreigingen, desinformatie en cyberaanvallen, en hun klimaatbestendigheid te vergroten. We zullen ernaar streven bekwame partners in Afrika bij onze GVDB-missies en -operaties te betrekken en onze steun aan hun inspanningen ter bestrijding van instabiliteit en terrorisme opvoeren.

Via onze EU-strategie voor de Indo-Pacifische regio zullen wij streven naar een open en op regels gebaseerde regionale veiligheidsarchitectuur, met inbegrip van veilige maritieme communicatieroutes, capaciteitsopbouw en een grotere aanwezigheid van de marine in de **Indo-Pacifische regio**. Er vindt reeds constructief veiligheids- en defensieoverleg en samenwerking op veiligheidsgebied plaats met landen in de Indo-Pacifische regio zoals Japan, de Republiek Korea, India, Indonesië, Pakistan, en Vietnam. We zijn vastbesloten samen te werken met gelijkgestemde partners door middel van operationele samenwerking ter plaatse, met name wanneer deze inspanningen regionale vredes- en veiligheidsstructuren en -initiatieven ondersteunen. De EU heeft een reeks **gezamenlijke marineoefeningen en havenaanlopen** uitgevoerd, laatstelijk met Japan, de Republiek Korea, Djibouti en India. Dergelijke levensechte oefeningen zullen een standaardpraktijk worden en ons helpen de Indo-Pacifische regio open en veilig te maken. Als het in ons belang is, zullen we de dialoog en het overleg met China voortzetten, met name over kwesties zoals naleving van het internationale zeerecht, vreedzame geschillenbeslechting, een op regels gebaseerde internationale orde en mensenrechten.

We moeten ons partnerschap met **Latijns-Amerika** verdiepen, voortbouwend op de specifieke veiligheids- en defensiedialoog met Colombia en Chili. In het besef dat partners in Latijns-Amerika hebben bijgedragen aan GVDB-missies en -operaties kunnen we gezamenlijk meer doen om hen te helpen bij de bestrijding van hybride dreigingen, cyberaanvallen en georganiseerde criminaliteit, en een dialoog aangaan en actie ondernemen op het gebied van klimaat en veiligheid en maritieme beveiliging. Ons doel is ook de deelname van Latijns-Amerikaanse landen aan de inspanningen van de EU op het gebied van veiligheid en defensie verder te bevorderen.

Er zal worden gestreefd naar **een meer geïntegreerde aanpak, met meer maatwerk, van capaciteitsopbouw** van partners. Dit kan, met name in crisisbeheersingssituaties, het opleiden, adviseren, begeleiden en uitrusten van de strijdkrachten en veiligheidstroepen van partners omvatten. Het instrument voor nabuurschapsbeleid, ontwikkeling en internationale samenwerking is en blijft het belangrijkste financiële instrument voor het ondersteunen van veiligheid en stabiliteit in het buitenland en moet ook zoveel mogelijk worden gebruikt, waarnaast dan de **Europese Vredesfaciliteit** onze inspanningen om defensiecapaciteit op te bouwen zal helpen opvoeren, ter aanvulling op onze crisisbeheersingsinspanningen in het kader van het GVDB. Ook moeten we militaire bijstand beter koppelen aan civiele capaciteitsopbouw, hervorming van de veiligheidssector, bestuur, eerbiediging van de rechtsstaat, internationaal recht en de mensenrechten, democratisch toezicht en capaciteit om op hybride dreigingen, desinformatie en cyberaanvallen te reageren. Het welslagen van onze acties staat of valt met coördinatie met de programma's en instrumenten van de Commissie.

We zijn ingenomen met de **bijdragen van al onze partners aan onze GVDB-missies en -operaties** en moedigen hen aan meer personeel en vermogens voor onze missies en operaties vrij te maken als onderdeel van wederzijdse inspanningen om de internationale vrede en veiligheid te bevorderen. Daartoe zullen we onze partners helpen hun capaciteit om bij te dragen aan GVDB-missies en -operaties te versterken. In 2021 hebben we de voorwaarden voor de deelname van derde landen aan GVDB-missies en -operaties reeds verbeterd door te zorgen voor meer informatie-uitwisseling in alle stadia van de planning.

Doelstellingen

We streven ernaar onze samenwerking met partners te verdiepen en onze partnerschapspakketten verder aan te passen. We zullen onze veiligheids- en defensiedialogen, het gezamenlijk situationeel bewustzijn en de gezamenlijke opleidingen en oefeningen voortzetten en verdiepen. We zullen samenwerken met partners bij de bestrijding van hybride dreigingen, desinformatie en cyberaanvallen. Onze aanpak zal ook voorzien in de behoefte van onze partners aan capaciteitsopbouw en ondersteuning.

Multilateraal

- Vanaf 2022 zullen we, voortbouwend op de gezamenlijke verklaringen, ons strategisch partnerschap, de politieke dialoog en de samenwerking met de **NAVO** op alle overeengekomen gebieden van interactie verder versterken, verdiepen en uitbreiden, met inbegrip van nieuwe belangrijke werkerreinen zoals weerbaarheid, opkomende disruptieve technologieën, klimaat en defensie, en de ruimte.
- Vanaf 2022 zullen we uitvoering geven aan de nieuwe gezamenlijke reeks prioriteiten voor **samenwerking tussen de EU en de VN (2022-2024)**, en met name gezamenlijke horizonverkenningen, strategische prognoses en gezamenlijke genderresponsieve conflictanalyses uitvoeren en onze politieke en operationele coördinatie en samenwerking alsmede onze informatie-uitwisseling verder verbeteren, onder meer door satellietbeelden te verstrekken via het Satellietcentrum van de Europese Unie.
- In 2022 zullen we in Brussel het eerste tweejaarlijkse **partnerschapsforum voor veiligheid en defensie** houden, waar multilaterale, regionale en bilaterale partners op uitnodiging van de hoge vertegenwoordiger zullen bijeenkomen.

Regionaal

- Vanaf 2022 zullen we met de **OVSE, de Afrikaanse Unie en de Asean** op gebieden als conflictpreventie, gedeeld situationeel bewustzijn en weerbaarheid de politieke dialoog verdiepen en de samenwerking versterken. Daarnaast zullen we trachten:

- met de **OVSE** een gezamenlijke speciale routekaart conflictpreventie en crisisbeheersing te ontwikkelen met concrete regionale en thematische acties;
- onze samenwerking met de Afrikaanse Unie te vernieuwen en te versterken, in overeenstemming met de EU-AU-top van februari 2022. Wij zullen met name meer steun verstrekken aan adequate opleidingen, capaciteitsopbouw en uitrusting ten behoeve van de versterking en opschaling van autonome vredesoperaties onder Afrikaanse leiding, onder meer door middel van EU-missies, bijstandsmaatregelen en capaciteitsopbouw op het gebied van rechtshandhaving. We zullen ernaar streven samen met de **Afrikaanse Unie** gezamenlijke bezoeken ter plaatse af te leggen en proberen een nauwere coördinatie tot stand te brengen op het niveau van de operationele planning en uitvoering; we zullen ook de trilaterale samenwerking tussen de EU, de AU en de VN intensiveren.

Bilateraal

- Wij zullen streven naar nauwere en wederzijds voordelige samenwerking met de **Verenigde Staten**. Vanaf 2022 zullen we verdere stappen zetten met een specifieke veiligheids- en defensiedialoog op basis van de verklaring van de top van juni 2021.
- We zullen onze samenwerking met **Noorwegen** en **Canada** verdiepen op basis van de bestaande dialogen. We blijven bereid om met het **Verenigd Koninkrijk** samen te werken op het gebied van veiligheid en defensie.
- We zullen de dialogen over veiligheid en defensie met onze partners in de **Westelijke Balkan**, ons **oostelijk en zuidelijk nabuurschap**, de **Indo-Pacifische regio** en **Latijns-Amerika** versterken. Daarnaast zullen we met name:
 - onze samenwerking op het gebied van veiligheid en defensie met de **oostelijke partners** intensiveren om hen weerbaarder te maken tegen onder meer hybride aanvallen en cyberdreigingen, en steun op maat en capaciteitsopbouw op het gebied van veiligheid en defensie stimuleren;
 - ondersteuning bieden aan inspanningen ter versterking van de weerbaarheid van onze partners in de **Westelijke Balkan**;
 - partners in het **zuidelijk nabuurschap** uitgebreidere veiligheidspakketten bieden;
 - ons inspannen om **Afrikaanse partners** nauwer te betrekken bij onze veiligheids- en defensie-inspanningen op het continent en in overeenstemming met de top EU-AU van 2022 initiatieven onder Afrikaanse leiding die bijdragen tot vrede en veiligheid, met name door Afrika geleide vredesoperaties, steunen;
 - uiterlijk in 2023 levensechte maritieme oefeningen houden met partners in de **Indo-Pacifische regio**, naast frequentere havenaanlopen en patrouilles in de EU.
- Als aanvulling op onze crisisbeheersingsinspanningen zullen we ten volle gebruikmaken van het instrument voor nabuurschapsbeleid, ontwikkeling en internationale samenwerking en andere relevante EU-programma's en meer gebruikmaken van de Europese Vredesfaciliteit om de capaciteitsopbouw te intensiveren, en onze partners in Afrika, ons oostelijk en zuidelijk nabuurschap en de Westelijke Balkan **op te leiden en uit te rusten**, en ze weerbaarder te maken tegen hybride dreigingen.
- Teneinde onze internationale diplomatieke inspanningen op het gebied van veiligheid en defensie te stimuleren, zullen we het netwerk van **militaire adviseurs** en **terrorismebestrijdingsexperts** in EU-delegaties uitbreiden.

6. CONCLUSIE

De wereld waarin we leven verandert snel en drastisch. In Europa is een grote oorlog uitgebroken. Als Europese Unie nemen we onmiddellijke en ongekeerde maatregelen. Samen met onze partners verdedigen wij de Europese en mondiale veiligheidsorde. En we versterken onze geopolitieke houding.

Dit strategisch kompas beschrijft nader hoe de Europese Unie en haar lidstaten **hun veiligheid en defensie zullen versterken**. In het komende decennium zullen we enorme stappen zetten om een assertievere en besluitvaardigere veiligheidsverstrekker te worden, die beter voorbereid is om de huidige en toekomstige dreigingen en uitdagingen het hoofd te bieden. Ons vermogen om samen te werken, te oefenen en te plannen staat centraal in onze ambitie. Daarnaast moeten we beter bestand zijn tegen hybride dreigingen, cyberaanvallen en klimaatrisico's, natuurrampen en pandemieën. We moeten onze toegang tot strategische domeinen veiligstellen. We moeten meer en beter investeren. Gerichtere en beter gecoördineerde investeringen in innovatieve defensievermogens en -mechanismen zullen ons vermogen om op te treden vergroten en ongewenste strategische afhankelijkheid verminderen. En onze versterkte partnerschappen zullen onze veiligheid versterken. Daarbij moeten we zorgen voor synergie met de werkzaamheden in het kader van de veiligheidsunie en andere beleidlijnen en initiatieven van de Commissie daaromtrent.

De in dit strategisch kompas beschreven acties zijn ambitieus, maar uitvoerbaar met een volgehouden politieke inzet. Dit kompas biedt het **strategisch perspectief** en beschrijft nader welke instrumenten en initiatieven nodig zijn voor een sneller, doortastender en robuuster optreden van de EU. Ondanks de aanzienlijke vooruitgang die de afgelopen jaren is geboekt, is de EU collectief onvoldoende toegerust om de velerlei dreigingen en uitdagingen waarmee zij wordt geconfronteerd, aan te pakken. Gelet op de huidige veiligheidsdreigingen, moeten we daar snel verandering in brengen en de kloof tussen onze ambities en acties verkleinen.

De hoge vertegenwoordiger zal, in overleg met de Commissie en het Europees Defensieagentschap, jaarlijks verslag uitbrengen over de geboekte vooruitgang, als basis voor een bijeenkomst van de Europese Raad om politieke sturing te geven aan onze inspanningen. Op basis van de voor 2025 geplande herziene dreigingsanalyse en de mate van verwezenlijking van de belangrijkste doelstellingen, zal de hoge vertegenwoordiger voorstellen indienen voor een mogelijke **herziening van dit strategisch kompas**. We zullen samen onze gemeenschappelijke doelstellingen op het gebied van veiligheid en defensie verwezenlijken om een Europese Unie tot stand te brengen die haar burgers, waarden en belangen beschermt en bijdraagt aan de internationale vrede en veiligheid.